

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV ROMANISTIKY

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Kontrastivní analýza částic se spornou aktualizací
v češtině a španělštině

Vedoucí práce: doc. Mgr. Miroslava Aurová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Barbora Kubaláková

Studijní obor: Překladařství anglického a španělského jazyka

Ročník: 3.

2020

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to – v nezkrácené podobě – v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných fakultou – elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejich internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 7. 5. 2020

.....

Barbora Kubaláková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla v první řadě poděkovat vedoucí diplomové práce doc. Mgr. Miroslavě Aurové, Ph.D. především za její čas, ochotu, cenné rady, nápady, připomínky a trpělivost při odborném vedení mé diplomové práce. Zároveň bych chtěla poděkovat své mamince za podporu po celou dobu studia.

ANOTACE

Tématem diplomové práce je kontrastivní analýza částic se spornou aktualizační funkcí v češtině a španělštině. Práce je rozdělena na část teoretickou a část výzkumnou. V teoretické části charakterizujeme částice v souvislosti s jejich sémantickými vlastnostmi a funkcemi, a následně se zaměřujeme především na výrazy se “spornou“ aktualizační funkcí ve větných strukturách. Po teoretické části zpracované na základě odborné literatury následuje korpusová analýza, ve které realizujeme náš výzkum prostřednictvím českého paralelního korpusu InterCorp. Cílem tohoto výzkumu bude především zjistit, zda námi vymezené výrazy plní v různých typech českých a španělských textů funkci tzv. aktualizátorů, a zda určitým způsobem aktualizují danou složku věty. Důležitá zjištění budou udávány v grafické podobě, a následně budeme uvádět jednotlivé analýzy výrazů. Práce je napsána česky a obsahuje resumé ve španělštině.

Klíčová slova (CZ): adverbia; částice; aktualizátory; paralelní korpus; kontrastivní analýza; překlad

ANNOTATION

The aim of this diploma thesis is a contrastive analysis of Particles with unclear rhematizing function in the Czech and in the Spanish language. The thesis consists of theoretical and practical parts. In the theoretical part, we deal with the definition of Particles in relation to their semantic features and functions, and then we focus primarily on the use of the Particles with unclear rhematizing function in sentence structures. After the theoretical part, based on specialized literature, corpus analysis follows involving research with the help of the Czech parallel corpus InterCorp. The objective of this research is to determine the function of these expressions in various types of Czech and Spanish texts. All findings are summarized in graphs, which are followed by an analysis of particular expressions. The thesis is written in the Czech language and includes a summary in Spanish.

Keywords (En): Focus adverbs; Particles; Rhematizers, Parallel corpus; Contrastive Analysis; Translation

OBSAH

I	ÚVOD.....	8
II	TEORETICKÁ ČÁST	10
1	VYMEZENÍ ČÁSTIC Z HLEDISKA SLOVNĚDRUHOVÉ PŘÍSLUŠNOSTI.....	10
1.1	Definice částic z pohledu českých gramatik	10
2.1	Definice částic z pohledu španělských gramatik.....	13
3.1	Funkčně-sémantická charakteristika částic a jejich povaha ve srovnání s funkčně blízkými slovními druhy	15
2	AKTUÁLNÍ ČLĚNĚNÍ VĚTNÉ.....	16
2.1	Téma/réma.....	16
2.2	Presupozice a implikace	18
3	AKTUALIZÁTORY: funkce a pozice	19
3.1	Pozice a funkce částicových výrazů v češtině.....	20
3.2	Pozice a funkce částicových výrazů ve španělštině	22
4	KLASIFIKACE AKTUALIZÁTORŮ	25
4.1	Částicové výrazy a kritéria pro řazení výrazů mezi aktualizátory .	26
4.2	Částicové výrazy se spornou aktualizací funkcí.....	27
5	VÝCHODISKA PRO ČÁST VÝZKUMNOU.....	31
5.1	Shrnutí teoretické části a sestavení kritérií pro výzkumnou část ...	31
5.2	Korpusová lingvistika a korpus v širším kontextu	32
5.3	Český národní korpus, Intercorp	33
5.4	Postup vyhledávání v korpusu.....	34
III	VÝZKUMNÁ ČÁST. KORPUSOVÁ ANALÝZA	36
6	KONTRASTIVNÍ ANALÝZA VYBRANÝCH VÝRAZŮ	36
6.1	Výraz <i>skoro</i>	36
6.1.1	Obecné charakteristiky	36

6.1.2	Výsledky korpusové analýzy.....	37
6.2	Výraz <i>snad</i>	44
6.2.1	Obecné charakteristiky	44
6.2.2	Výsledky korpusové analýzy.....	47
6.3	Výraz <i>nejspíš</i>	52
6.3.1	Obecné charakteristiky	52
6.3.2	Výsledky korpusové analýzy.....	53
6.4	Výraz <i>vůbec</i>	60
6.4.1	Obecné charakteristiky	60
6.4.2	Výsledky korpusové analýzy.....	61
6.5	Výraz <i>stále</i>	66
6.5.1	Obecné charakteristiky	66
6.5.2	Výsledky korpusové analýzy.....	67
6.6	Výraz <i>ba</i>	72
6.6.1	Obecné charakteristiky	72
6.6.2	Výsledky korpusové analýzy.....	73
IV	ZÁVĚR	78
V	RESUMÉ VE ŠPANĚLŠTINĚ	81

I ÚVOD

Tématem diplomové práce je kontrastivní analýza částic se spornou aktualizací funkcí v češtině a španělštině. Práce je rozdělena standardně na dvě části, na část teoretickou a část výzkumnou.

Teoretická část je založena na deskriptivní metodě, ve které budeme analyzovat pojetí dané problematiky na základě odborné literatury. Nejprve definujeme částice z hlediska jejich slovnědruhové příslušnosti, soustředíme se na částice v souvislosti s jejich sémantickými vlastnostmi a syntaktickými funkcemi, které ve větných konstrukcích plní.

Předkládáme dosavadní znalosti a poznatky o částicích obecně, a to podle prací předních českých bohemistů a hispanistů, a také uznávaných španělských lingvistů. Opíráme se především však o publikace *Mluvnice češtiny 2*, o *Příruční mluvnici češtiny*, a také o *Nový encyklopedický slovník češtiny*, jehož editory jsou významní čeští filologové a lingvisté Petr Karlík, Marek Nekula a Jana Pleskalová. Dále vycházíme především z práce Barbory Štěpánkové, která ve své publikaci vymezuje částice se “spornou“ aktualizací funkcí, jež jsou hlavním tématem předkládané diplomové práce. Pozornost věnujeme zejména výrazům, které jsou označovány jako částice stojící na pomezí rematizátorů a dalších adverbíí jak v českém, tak ve španělském jazyce. Těmto výrazům se věnujeme v části výzkumné, kde je podrobně analyzujeme a následná zjištění dokazujeme ve druhé části naší práce na základě korpusové analýzy.

Výzkumná část diplomové práce je založena na jazykovém výzkumu, který vedeme na základě korpusové analýzy v oblasti vybraných částicových výrazů, jež považujeme na základě práce B. Štěpánkové za “sporné“, co se jejich aktualizací funkce týče. Nejdříve uvádíme obecné charakteristiky vybraných výrazů z pohledu české a španělské provenience, a poté přistupujeme k samotné analýze, ve které se zaměřujeme především na užívání a význam těchto výrazů ve větných výpovědích. Jako výchozí jazyk byl zvolen jazyk český a hledaly se španělské ekvivalenty daných českých výrazů. Pro náš výzkum bylo vybráno několik příkladů, na kterých jsme ilustrovali, jakým způsobem se překladatelé s danou problematikou potýkají. Základní materiálovou oporou diplomové práce je český národní paralelní korpus *InterCorp*, z něhož jsou veškeré údaje získávány, a to i s ohledem na to, že obsahuje četné množství nejrůznějších typů textů.

Jednotlivá zjištění tohoto výzkumu jsou v průběhu každé analýzy objasňována a dokládána na konkrétních příkladech a důležité informace shrnujeme v grafech.

II TEORETICKÁ ČÁST

1 VYMEZENÍ ČÁSTIC Z HLEDISKA SLOVNĚDRUHOVÉ PŘÍSLUŠNOSTI

Gramatika každého jazykového systému se podstatně liší v mnoha aspektech a textové jednotky tvořící v tomto systému větné struktury nejsou stejné povahy. Mají vlastnosti, kterými se mohou do značné míry shodovat, nebo naopak, mohou se od sebe značně lišit. Na základě těchto shod a rozdílů se klasifikují do odlišných slovnědruhových kategorií, které nazýváme slovní druhy (šp. *partes de la oración, partes del discurso*, či moderněji *clases de palabras*)¹. Z těchto kategorií budou pro naši práci podstatné částice, na které budeme nahlížet z pohledu sémantického a funkčního a pokusíme se stručně popsat různorodé přístupy k vymezení tohoto slovního druhu, a to na základě uznávané české a španělské literatury. Problematika částic ve španělštině je velice složitá, jelikož ve španělských gramatikách termín částice jako samostatnou kategorii nenalezneme. Dokonce i v českých gramatikách jsou částice problematickou záležitostí, jak si naznačíme v následující kapitole, přestože na rozdíl od španělského přístupu ke gramatice jsou vymezeny jako jeden z deseti slovních druhů. Považujeme také za důležité zmínit, že mezi morfologickým a syntaktickým vymezením slovních druhů existují rozpory, proto jsme se nejprve zaměřili na přístupy, jak jsou částice definovány v různých gramatikách. Z našeho hlediska budou potom podstatnou částí práce tzv. aktualizátory, a poněvadž bývají zahrnovány mezi částice, jak bude dále vysvětleno, i my budeme vycházet z předpokladu, že v rámci slovnědruhové příslušnosti by částice mezi aktualizátory patřily.

1.1 Definice částic z pohledu českých gramatik

V první kapitole se budeme zabývat základní definicí částic, a to na základě několika publikací předních českých lingvistů. Podle *Příruční mluvnice češtiny*² se jedná o velmi různorodou skupinu neohebných výrazů, jejichž společný rys spočívá v tom, že nemají žádný sémantický význam a nezahrnují spojkové ani předložkové výrazy.

¹ZAVADIL, Bohumil; ČERMÁK, Petr; *Mluvnice současné španělštiny*, Lingvisticky interpretační přístup, Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2010, s. 134

²Karlík P., Nekula M., Rusínová Z. (eds.) *Příruční mluvnice češtiny*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1995. s. 358-359

Avšak vzhledem k tomu, že ve větných strukturách nejsou nositeli sémantického (autosémantického) významu, bývají v mnoha gramatikách řazeny do stejné skupiny společně s předložkami, spojkami a citoslovci i nestupňovanými příslovci. Tyto výrazy, které se nakonec ocitají v této skupině, nebývají rozlišovány a bývají hromadně označovány jako “partikule“. Od těchto slovních druhů lze ale částice poměrně snadno odlišit. Předložky přidělují pády svému komplementu, čímž komplement usouvztažňují s jiným prvkem ve výpovědi (*Položil sirky **na** krb.*), elementární funkcí spojek je pak spojování slov, frází a vět (*Usnul **na** vavřínech **a** přestal číst nové věci.*) a citoslovce na rozdíl od částic tvoří samostatné základní výpovědi nevětné povahy (***Au!** To bolí.*)³

Mluvnice češtiny 2 definuje částice následovně: „*Částice (partikule), nezákladní slovní druh, vyjadřující vztah mluvčího ke sdělované skutečnosti, k adresátovi, k obsahu či členění textu; nejsou komponenty ZVS a jejich derivátů a neúčastní se na jejich stavbě ani jako pomocné prvky.*“ Tato definice poukazuje na pragmatický charakter částic, což považujeme vzhledem k předmětu naší práce za velmi podstatné. Dále jsou zde částice popisovány jako slova expresivně zbarvená, přičemž jejich expresivita se pohybuje na hranici emocionality a intelektuálnosti.⁴ Částice také vyjadřují různé významové odstíny ostatních větných členů. Vůbec poprvé se zde setkáváme s užitím termínu „*aktualizační funkce částic*“ - aktualizace je potom projevoována každým subjektivním, z hlediska mluvčího, motivovaného zdůraznění jazykového prostředku v textu prostřednictvím užití určité částice.⁵ Částice můžeme dále identifikovat a vnitřně klasifikovat na základě kontextu, ve kterém vystupují. Dále je uváděno, že téměř třetina částic je homonymní s dalšími slovními druhy, hlavně se spojkami a příslovci, (např. *pěkně, copak*) či polysémní, a některé z nich můžeme řadit právě mezi aktualizační částice (např. *jen, zrovna, právě*).

(1) a. *Vždycky při mně stála **jen** moje matka.* – aktualizační částice

b. *Jak jsem se v něm **jen** mohla tak zmýlit!* – modifikační částice

³Marek Nekula (2017): ČÁSTICE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.) *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník/ČÁSTICE> (poslední přístup: 25. 2. 2020)

⁴Emocionalita je sémantický rys vyjadřující citové postoje mluvčího k obsahu textu nebo jeho části. (PETR, J. *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia, 1986) s. 236

⁵PETR, J. *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia, 1986. s. 228

Podobně jako v *Mluvnici češtiny 2* a v *Příruční mluvnici češtiny* nahlíží na částice M. Komárek v *Příspěvcích k české morfologii*. Podle něj spočívá „specifičnost partikulí v tom, že nejen nejsou větnými členy, ale nejsou ani gramatickými komponenty větné struktury (v tom smyslu, jak jimi jsou předložky nebo spojky). Partikule jsou sémantické komponenty výpovědi a fungují jako lexikální výpovědní formativy s funkcí modalitní, emocionální, hierarchizační, kontaktovou, navazovací nebo aktualizací.“⁶ V české lingvistické tradici můžeme částice klasifikovat do několika skupin, a to podle jejich funkcí a formálních vlastností. Jejich konkrétní užití a funkce jsou vázány na další výrazové prostředky výpovědi, obsahy výpovědi a určitý jazykový i mimojazykový kontext. Například P. Karlík, M. Nekula a Z. Rusínová ve své publikaci rozlišují částice modální, intenzifikační, vytykácí, modifikační, odpověďové, negační, práci a enklitické.⁷ Z hlediska specifických komunikačních funkcí dělí Grepl částice na evaluační, preferenční, epistémické, zjišťovací, přibližnostní a ilokační.⁸ V akademické *Mluvnici češtiny* stejně jako ve *Velké akademické gramatice spisovné češtiny*⁹ jsou částice rozlišovány na základě distinktivních rysů na apelové, hodnotící, emocionální a strukturující text.¹⁰

Nejnověji pojednává o částicích *Nový encyklopedický slovník češtiny*¹¹, který uvádí, že částice mohou být chápány také jako “textový slovní druh“, a lze je proto klasifikovat podle kontextů, v nichž se vyskytují. Distinktivními rysy pro rozlišení částic se přitom rozumí komunikační, textové vztahy vyjadřované částicemi, přesněji řečeno výpověďmi, v nichž se vyskytují. Podle zmíněných distinktivních rysů je možné částice dále klasifikovat do následujících skupin:

⁶KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*. 2., rozš. vyd., (1. vyd. v Periplusu). V Olomouci: Periplum, 2006. s. 231

⁷Karlík P., Nekula M., Rusínová Z. (eds.) *Příruční mluvnice češtiny*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1995. s. 358-359

⁸KARLÍK, Petr, Marek NEKULA a Jana PLESKALOVÁ, ed. *Nový encyklopedický slovník češtiny*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2016. ISBN 978-80-7422-480-5. s. 63

⁹ ŠTÍCHA, František. *Velká akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2018. s. 93-94

¹⁰PETR, J. *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia, 1986. s. 230-238

¹¹Marek Nekula (2017): ČÁSTICE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník/ČÁSTICE> (poslední přístup: 25. 2. 2020)

1) **Částice apelové**, které slouží k vyjádření volního úsilí směrem k adresátovi - jednat se může o otázku, žádost, přání, přesvědčení či ujištění.

2) **Částice hodnotící**, a to částice hodnotící obsah textu nebo jeho části z pohledu mluvčího. K těmto výrazům patří modalitní částice jistotní (částice epistémické)¹², voluntativní, rektifikačně-odkazující, předpokladově hodnotící, měrově hodnotící, či zdůrazňovací.

3) **Částice emocionální** vyjadřující citový postoj mluvčího k obsahu textu nebo jeho části.

4) **Částice strukturující**, a to strukturující text nebo jeho části, jež signalizují začátek, pořadí a výčet, odkaz nebo explikativní či implikativní členění textu.

2.1 Definice částic z pohledu španělských gramatik

Přední čeští hispanisté B. Zavadil & P. Čermák označují částice ve španělštině jako tzv. pragmatické markátory (*marcadores pragmáticos*); podle nich se „*jedná o výrazy, které určitým způsobem modifikují významovou platnost výpovědi, větných členů nebo celých vět, přičemž samy o sobě větně-členskou funkci zpravidla neplní.*“¹³ Ve své publikaci *Mluvnice současné španělštiny* je nazývají jako slova synsémantická, zejména kvůli své syntaktické nesamostatnosti nebo také jako slova satelitní. Pragmatické markátory nejsou považovány za větné členy a ve větě neplní syntaktickou funkci. Slouží k vyjádření vztahů mezi skutečností, sdělením a účastníky komunikační situace, přičemž jsou výstavbovými částmi výpovědi.¹⁴ Do této kategorie slovních druhů řadíme společně s částicemi také spojky a předložky. Pragmatické markátory tyto autoři dále popisují jako minimální výstavbové jednotky výpovědi. Úlohu pragmatických markátorů plní modální adverbia, např. *quizá, quizás, tal vez*.

¹²Epistémická částice (jistotně-modalitní částice, modální částice, faktuální částice, modální slovo). Jedná se o druh postojových částic, nicméně v mnoha teoriích jsou považovány ještě za příslovce.

¹³ZAVADIL, Bohumil; ČERMÁK, Petr; *Mluvnice současné španělštiny*, Lingvisticky interpretační přístup, Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2010, s. 406

¹⁴Tamtéž. s. 145-146

V souvislosti s tímto výrazem považujeme za důležité zmínit skutečnost, že pragmatické markátory bývají ve španělské lingvistické tradici označovány též jako *conectores pragmáticos*, *marcadores discursivos* či *operadores discursivos*. Právě proto, že některé z námi analyzovaných prvků – ekvivalenty českých částic – mívají i funkci těchto ukazatelů a bývá o nich pojednáváno v literatuře s touto tematikou, považujeme za vhodné zařadit do našeho výkladu i některé studie věnované diskurzivním ukazatelům. V tomto ohledu vycházíme z pojetí J. Portolése Lázara, který v rámci španělského gramatického systému řadí pragmatické markátory do jedné skupiny též společně s předložkami, spojkami a adverbii. Na výrazy označované jako pragmatické markátory nahlíží obdobně jako B. Zavadil & P. Čermák, jeho definice je následující: „*Los marcadores del discurso son unidades lingüísticas invariables, no ejercen una función sintáctica en el marco de la predicación oracional y poseen un cometido coincidente con el discurso: el de guiar, de acuerdo con sus distintas propiedades morfosintácticas, semánticas y pragmáticas, las inferencias que se realizan en la comunicación.*“¹⁵

Španělská královská akademie ve své publikaci *Nueva gramática de la lengua española*¹⁶ rozlišuje devět slovních druhů, přičemž částice jako samostatnou kategorii v ní neuvádí. Stejně tak zde vycházíme z pojetí významné španělské lingvistky, kterou je María Victoria Pavón Lucero, která v kolektivní publikaci *Gramática descriptiva de la lengua española* zahrnuje tyto výrazy do jedné společné skupiny, kterou označuje „*clases de partículas*“, a to společně s předložkami, spojkami a adverbii.¹⁷

Z výše uváděných definic a charakteristik je zcela patrné, že prvky, které česká lingvistika vnímá jako částice, bývají v moderní terminologii ve španělštině hojně označovány jako pragmatické markátory, a to zejména proto, že plní různé funkce komunikačně pragmatické, zdůrazňovací, emociální, hodnotící, apod..¹⁸

Zároveň je zřejmé, že částice není snadné jednoznačně zařadit do jedné slovnědruhové kategorie. Jako samostatný slovní druh se ve španělských publikacích

¹⁵PORTOLÉS, José. *Marcadores del discurso*. 1a ed. Barcelona: Editorial Ariel, 1998. s. 25

¹⁶*Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Libros, 2011.

¹⁷Pavón Lucero, Mª V., *Clases de partículas: preposición, conjunción y adverbio*. BOSQUE, Ignacio y Violeta DEMONTE. *Gramática descriptiva de la lengua española*. Madrid: Espasa, 1999, s. 565

¹⁸ZAVADIL, Bohumil; ČERMÁK, Petr; *Mluvnice současné španělštiny*, Lingvisticky interpretační přístup, Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2010, s. 137

nevyskytují. Ve španělštině jsou slovem „*partícula*“ (částice) obvykle označována všechna neohebná slova, mezi něž patří příslovce, předložky, spojky, a také citoslovce. Ve španělštině bývají hojně označovány mimo jiné jako výrazy strukturující text. Do syntaktických či slovnědruhových vztahů částice prakticky žádným způsobem nevstupují. V češtině stojí částice zpravidla na začátku věty, kterou uvozují, nebo před členem, který blíže modifikují. Ve španělštině mohou stát na začátku, uprostřed i na konci věty, ovšem vždy záleží na kontextu konkrétní výpovědi.

3.1 Funkčně-sémantická charakteristika částic a jejich povaha

ve srovnání s funkčně blízkými slovními druhy

V předchozí kapitole jsme si částice přiblížili z pohledu zařazení dle slovnědruhové příslušnosti a uvedli, že někdy bývá složité částice od některých spojek či adverbii odlišit, avšak právě díky kontextu jsou částice snadno odlišitelné:

(2) a. *Se dirijó hasta mí.* – předložka

b. *Lo sé hasta yo.* – aktualizační částice

(3) a. *Lo ha hecho solo.* – adverbium

b. *Lo ha hecho solo por ti.* – aktualizační částice

Jak ukazují tyto příklady, díky kontextu lze funkci jednotlivých prvků interpretovat, spíše se jedná o problém v deskriptivní a klasifikační rovině. Proto jsme se rozhodli v této podkapitole stručně věnovat pozornost alespoň základním rysům a vlastnostem těchto výrazů, přičemž vymežíme jejich základní diference zejména s ohledem na jejich funkčně-sémantické charakteristiky, neboť „*funkčně sémantické odlišné rysy částic jsou dány povahou komunikačních, textových vztahů, které částice vyjadřují.*“¹⁹

Značné množství částic bylo v minulosti považováno za příslovce a později přehodnoceno v částice. Z toho důvodu nalezneme ještě v *Mluvnici češtiny 2* následující tvrzení: „*přehodnocení adverbii v jiný slovní druh*“, nebo jinde „*tzv. vytykává příslovce typu: zejména, dokonce, teprve, opravdu, zvláště, hlavně atd. se již zařadila k výrazovým prostředkům, které modifikují, zdůrazňují ap. Význam celé výpovědi i jejich částí, samy*

¹⁹PETR, J. *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia, 1986., s. 230

však nejsou větnými členy ani nejsou rozvíjeny: tyto výrazy patří dnes k částicím.“²⁰ Na rozdíl od příslovcí částice nevytvářejí syntagma, avšak stejně jako příslovce se mohou vztahovat nejčastěji k přídavným jménům, ke slovesům a k příslovcím. Navíc se mohou vztahovat i k podstatným jménům a modifikovat je, ale rovněž mohou modifikovat celou výpověď.

Od spojek se odlišují nesamostatnou spojovací funkcí. Ovšem některé z nich mohou společně se spojkami fungovat jako prostředky připojování či navazování vět, případně větných členů. Nazýváme je potom *připojovací konektory*.

(4) *Dá se říci, že tyto tři jevy se zatím neprojevují současně, ovšem k propadu zaměstnanosti a obchodní bilance skutečně dochází.*²¹

2 AKTUÁLNÍ ČLĚNĚNÍ VĚTNÉ

V této kapitole jsme se rozhodli zmínit o aktuálním členění větném²², neboť chceme více přiblížit primární a zároveň zásadní funkce, které částice, jež jsou předmětem našeho zájmu, plní ve větných strukturách. Aktuální členění větné je základním principem, který určuje pořadí větných členů v rámci výpovědi z hlediska jejich funkce. Větné členy můžeme dále analyzovat ve dvou rovinách: v rovině informační a v rovině logicko-pragmatické.²³ Pro účely této práce je pozornost věnována rovině informační.

2.1 Téma/réma

Zde vycházíme především z koncepce vlivného českého jazykovědce V. Mathesia²⁴, na jehož teorie navazuje celá řada dalších významných světových lingvistů. Je považován za největšího představitele a spoluzakladatele Pražského

²⁰Tamtéž s. 193

²¹Příklad převzat z InterCorp, Čermák, F. - Korpus InterCorp – čeština 1), verze 12 z 10. 3. 2019.

²²S ohledem na zmíněný termín aktuální členění větné, pokládáme za podstatné daný termín objasnit. Termín aktuální členění větné se objevil v české lingvistice na základě koncepce významného lingvisty V. Mathesia. Brzy však nastaly problémy s jeho přesným překladem do angličtiny, překlad zněl následovně: *Functional Sentence Perspective*. Někteří autoři však zpětně přeložili tento termín do češtiny a vznikl odlišný český termín – funkční perspektiva větná.

²³AUROVÁ, Miroslava. *Slovosled ve španělštině: revize přístupů*. České Budějovice: Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis, 2010. Acta philologica Universitatis Bohemiae Meridionalis. s. 23

²⁴MATHESIUS, Vilém. *Čeština a obecný jazykozpyt: soubor statí*. V Praze: Melantrich, 1947.

lingvistického kroužku²⁵ a zavádí termíny *téma* a *réma*, jež jsou pro naši práci zcela stejné. Každá výpověď může být rozdělena na dva základní celky. Tyto dva odlišné celky bývají také označovány jako východisko výpovědi neboli *téma* a tzv. *jádro výpovědi* neboli *réma*. Východisko označuje skutečnost, která je známá z kontextu nebo z mimojazykové situace, na niž projev navazuje. Tematickou část věty tvoří především ty prvky jejího obsahu, které větu spojují s kontextem a s okamžitou komunikační situací, a to tak, že některé prvky byly v kontextu již vyslovené a ve větě se opakují jako už známé. Východiska a jádra výpovědi se v souvislém textu pravidelně střídají. Mezi východiskem a jádrem může být jeden přechodný (tranzitivní) člen nebo více těchto členů. Skutečnost obsažená v tématu tvoří základ pro vlastní sdělení, které je obsaženo v rématu. Mluvčí uvede v tématu informaci, kterou hodlá vztáhnout k jiné informaci, a to takové, kterou považuje za aktuální, tím máme na mysli informaci novou, zajímavou nebo důležitou. Réma, jádro výpovědi, je tedy nová, nejvíce relevantní skutečnost uváděná ve výpovědi. Rovněž lze konstatovat, že réma přináší informace nepresuponované, v otázkovém testu bývá odpovědí (o presupozici viz následující kapitola). V českém slovosledu by mělo stát v první části věty východisko výpovědi a teprve po něm by mělo následovat jádro výpovědi.²⁶ Hlavní podstatou těchto dvou celků (*téma*, *réma*) je zajišťování návaznosti a soudržnosti textu (koheze a koherence). Výstavba tematické části věty a s tím související využití různých jazykových prostředků, (částic) může napomoci aktualizaci rématu. Uhlířová²⁷ ve své publikaci klasifikuje tyto postupy do třech kategorií:

- 1) aktualizace centra tématu pomocí částic
- 2) aktualizace centra tématu konstrukčními prostředky
- 3) aktualizace začátku textu.

Například částice *již*, *právě*, *ani*, *teprve*, *jen*, *také* a další musí stát bezprostředně před výrazem, který je aktualizován (ačkoliv ne vždy, jak uvidíme dále). Tím se na daný výraz klade vyšší důraz. Obvykle je aktualizovaná složka v kontextu informačně nová.

²⁵Pražský lingvistický kroužek (neboli tzv. Pražská škola) – spolek českých a zahraničních lingvistů, mezi nimi Vilém Mathesius, Bohumil Trnka, Bohuslav Havránek, Jan Mukařovský a Roman Jakobson. Dále pak Vladimír Skalička, František Daneš, nebo Miroslav Komárek.

²⁶UHLÍŘOVÁ, L. *Knížka o slovosledu*, Praha: Academia, 1987, s. 105-111

²⁷Tamtéž, s. 105-111

U takových typů vět se téma se svou komunikační dynamičností přibližuje komunikační dynamičnosti rématu a věty tak působí dojmem, jako by měly dva sdělné vrcholy.

2.2 Presupozice a implikace

Každý text je obvykle tvořen výpověďmi na sobě závislými. Jestliže je text plynulý a jednotlivé výpovědi textu správně pospojovány, označujeme daný text či promluvu za koherentní. *Nový encyklopedický slovník češtiny* uvádí, že „*termín koherence je užíván pro označení významové (sémantické a pragmatické) soudržnosti textových jednotek (výpovědí) v procesu porozumění textu.*“²⁸ Koherence je realizována prostřednictvím explicitních a implicitních prostředků.

Nejdůležitějším explicitním prostředkem textové koherence je koheze, se kterou souvisí hned řada dalších výrazů jako reference exoforická (deixe) a endoforická (anafora, katafora), substituce, konektory a tematicko-rematická struktura textu (aktuální členění větné). Ovšem pro účely naší práce bude podstatné zabývat se především explicitními prostředky, kterými jsou v první řadě presupozice.

Presupozice neboli předpoklad lze považovat za jeden z druhů vztahu vyplývání, který je založen na pravdivostních podmínkách vět. Ten má základní význam pro sémantiku a hraje důležitou roli v komunikačních situacích. Pravdivost výpovědi je nutnou podmínkou toho, aby jiná věta byla výrokem a získala pravdivostní hodnotu. Například věta *Španělský král navštívil Prahu.* i věta *Španělský král nenavštívil Prahu.* presuponují, že *Španělsko má krále.*²⁹

Druhým implicitním prostředkem jsou implikace, které vyjadřují vztah mezi dvěma výpověďmi, kdy je pravdivost jedné výpovědi podmíněna pravdivostí druhé. Například *Prezident byl zavražděn.*“ implikuje, že „*Prezident je mrtev.*“ Pokud prezident není mrtev, pak věta „*Prezident byl zavražděn.*“ nemůže být pravdivá. Rozdíl mezi presupozicí a implikací je v tom, že věta, která je presupozicí, se bezpodmínečně bere jako pravdivá, protože není pouhou implikací původního výroku, ale faktem, na jehož

²⁸Marek Nekula (2017): KOHERENCE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník/KOHERENCE> (poslední přístup: 28. 2. 2020)

²⁹Eva Hajičová, Petr Karlík (1), Mojmír Dočekal (2) (2017): PRESUPOZICE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník/PRESUPOZICE> (poslední přístup: 28. 2. 2020)

základě byl původní výrok vytvořen. Kupříkladu Hirschová (2013, s.126-130) dále rozlišuje mezi presupozicemi logicko-sémantickými a pragmatickými.³⁰

V literatuře se uvádí, že některé výrazy či konstrukce fungují jako tzv. spouštěče presupozic. Jedná se o různé skupiny sloves (fázová, implikativní, faktová, aj.), ale také další slovní druhy, včetně některých spojek (5), částic a příslovcí (6) a způsobových adverbíí (7):³¹

(5) *Petr uklidil seno ještě předtím, než začalo pršet* – presupozice: “začalo pršet“

(6) *Dej mi ještě pět korun,* – presupozice: “dal mi už pět korun“

(7) *Petr se rychle schoval do sklepa.* – presupozice: “Petr se choval do sklepa“

3 AKTUALIZÁTORY: funkce a pozice

V úvodních kapitolách jsme se pokusili vysvětlit, jak jsou v různých gramatických příručkách a mluvnicích aktualizační částice definovány a zároveň označovány. Pokud se zaměříme na skutečnost, jak jsou v češtině označovány, nejčastěji jim odpovídají označení aktualizátory, rematizátory, a dále se setkáváme i s označením fokalizační částice či fokalizátory. Veškerá tato označení určitým způsobem poukazují na úlohu daných výrazů v aktuálním členění větném. Tato úloha je charakterizována jako signalizace ohniska věty.

V rozsahu této práce se tedy budeme snažit věnovat pozornost především těm částicím, které slouží jako prostředek zdůraznění či vyzdvižení, neboli tzv. „aktualizace“ některé z větných složek. Takové výrazy částicové povahy jsou jedním ze specifických typů částic, budeme je v této práci dále označovat jako aktualizátory.

Jak již bylo uvedeno výše, informačně zásadnější informace z hlediska mluvčího jsou umístovány na pozice, které jsou v daném jazyce vnímány jako důležité.³² V rámci věty můžeme rozlišovat její dvě části, kterými máme nyní na mysli *základ* a *ohnisko* věty, tedy *téma* a *réma*, přičemž základ (téma) označuje část věty, která obsahuje výrazy s nižší mírou výpovědní dynamičnosti. Tato část věty je zpravidla kontextově zapojená. Ohniskem (rématem) označujeme tu část věty, která obsahuje výrazy s vyšší mírou

³⁰ HIRSCHOVÁ, Milada (2013). *Pragmatika v češtině*. Praha: Karolinum.s. 126-130

³¹Eva Hajičová, Petr Karlík (1) Mojmír Dočekal (2) (2017): PRESUPOZICE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy-Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: <https://www.czechency.org/slovník/PRESUPOZICE> (poslední přístup: 2. 4. 2020)

³²Tamtéž, s.15

výpovědní dynamičnosti, kontextově nezapojené, a pro současnou češtinu je pro ni typická koncová pozice věty.³³

Má-li být funkcí aktualizační částice označovat réma/ohnisko a je-li typickou pozicí rémat/ohniska koncová část věty, vyplývá, že pozice aktualizátoru se bude typicky nacházet v koncových částech věty před vlastním ohniskem. Nyní se proto detailněji zaměříme na jejich pozici ve větných strukturách. Jedním ze zásadních důvodů je fakt, že slovosled částic, s nímž se setkáváme ve strukturách odlišných jazykových projevů, až příliš často nebývá v souladu s jejich aktuální funkcí, kterou autoři jazykových projevů částicím různých typů, nejen aktualizačním, v daných výpovědích tak často prisuzují.

3.1 Pozice a funkce částicových výrazů v češtině

Z hlediska slovosledu je podstatné, že aktualizační částice obvykle stojí před aktualizovanou složkou, a to bezprostředně, aby bylo jednoznačně patrné, která složka věty je aktualizována. Aktualizovaná je nejčastěji složka, která dříve v textu nebyla zmíněna; dalo by se říci, že se jedná o informaci zcela novou nebo předkládanou jako novou (viz. kap. 2.1 Téma/réma). Obvykle se tak jedná o réma stojícím na konci věty. Při přemístění částice dochází k znejasnění aktuálního členění a významu celé věty.³⁴ Například v následující větě je réma aktualizováno částicí *především*.³⁵

(8) „*Květ trnky je určen především pro export.*“

Prohřešky v aktuálním členění mohou často vést k nepochopení určité věty. Podle Štěpánkové se „*pozice aktualizační částice a zasažený výraz mohou společně pohybovat po větě, aniž by se zásadně změnil její význam. A naopak, přemístíme-li ve větě pouze částici schopnou dosahu, je možné, že se význam věty změní.*“³⁶ Při uspořádání věty je důležité, aby věta měla jednu hlavní myšlenku s postupně se odvíjející informační strukturou a v důsledku toho tedy jedno vlastní réma. Následující příklad s nestandardně umístěným aktualizátorem tuto posloupnost poněkud porušuje. Aktualizační částice

³³ŠTĚPÁNKOVÁ, Barbora. *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2014. Studies in computational and theoretical linguistics, s.16

³⁴UHLÍŘOVÁ, L. *Knížka o slovosledu*, Praha: Academia, 1987, s. 78-79

³⁵Příklad převzat z UHLÍŘOVÁ, L. *Knížka o slovosledu*, Praha: Academia, 1987, s. 78-79

³⁶ŠTĚPÁNKOVÁ, Barbora. *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2014. Studies in computational and theoretical linguistics s.18

především v následující větě by neměla stát před slovesem, ale naopak až za ním, protože aktualizuje podstatné jméno *rozum*, nikoli sloveso *založeno*.

(9) „*Přátelství mezi národy je především založeno na rozumu, kdežto u lidí převažuje cit.*“

Pozici částic ve větných konstrukcích se věnuje také Eva Hajičová, která ve svém článku *Slovo a Slovesnost* uvádí, že právě aktualizací částice nemusí stát vždy právě před aktualizovanou složkou. Podobně i Štěpánková, která na Hajičovaou odkazuje, přináší příklady různých pozic aktualizátorů; podle ní „*aktualizátor jenom stojí na hranici mezi základem a ohniskem, je možné přemísťovat ho ve větě tak, aby jeho pozice v povrchovém slovosledu odpovídala jeho postavení na hranici mezi základem a ohniskem.*“³⁷ Na níže uváděných příkladech převzatých od této autorky demonstrujeme, že tzv. aktualizátor se může objevovat v různých pozicích ve větné struktuře. Za každou větou je naznačeno možné pokračování, kontext:

(10) a. *Honza koupil babičce jenom kytku. (... ale ne dárek)*

b. *Honza koupil jenom babičce kytku. (...ale dědečkovi noviny nekoupil)*

c. *Honza jenom koupil babičce kytku. (... ale dědečkovi popřát nepřišel)*

d. (Nic se nestalo.) **Jenom** jedna paní přišla s poplašnou zprávou. (Museli jsme ji uklidnit.)

Při slovosledných přesunech aktualizátoru se však informační struktura věty, jak jsme již uvedli, může měnit. V této souvislosti je třeba se zmínit o skutečnosti, že umístění aktualizací částice ve větě se v psaném a mluveném projevu jazyka poměrně liší (např. *jen/jenom*). Umístění aktualizátoru na úplném konci věty či v postpozici není v češtině příliš obvyklé (na rozdíl od španělštiny), ačkoliv bývá uváděno jako jeden z typických příznaků mluvenosti.³⁸ Důležitou roli zde hraje rovněž již dříve zmíněná intonace. Ovšem obvykle stojí aktualizací částice před vyzdvihovaným členem výpovědi, který je považován za její ohnisko. Ohniskem výpovědi vždy nemusí být pouze

³⁷Tamtéž, s.16

³⁸ŠTĚPÁNKOVÁ, Barbora. *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2014. *Studies in computational and theoretical linguistics* s. 98

jeden člen, může jím být část určité věty, která stojí mezi aktualizátorem a nositelem intonačního centra.

Aktualizační částice se ve významové struktuře věty nemusí vyskytovat pouze ve své typické primární pozici, jak vyplývá z výše uváděných příkladů. V dalších případech se může vyskytovat i v odlišných pozicích, hlavně v základu, jak ukazuje příklad (8a.). Na pozici částic v rámci výpovědi a kontextu je podobně jako u Hajičové nahlíženo v *Mluvnici češtiny 3*, ve které je vysvětleno, že tato částice se může vyskytovat i v základu, avšak musí s ní být uvozeno nové téma.³⁹ Rovněž je možné najít věty, které mají tuto částici jak v základu, tak i v ohnisku, příklad (8b.):⁴⁰

(11) a. „**I** svého nepřítele dokáže podpořit Honza.“

b. „**I** svého nepřítele dokáže podpořit **jenom** Honza.“

Zásadní funkce aktualizačních částic ve výpovědi tedy spočívá v aktualizování určitého výrazu, tedy postavení do popředí některé tematické nebo rematické složky věty. Signalizují tím, že daná složka má nejvyšší stupeň *výpovědní dynamičnosti*⁴¹ ze všech složek v tematické či rematické části dané věty. Z pohledu teorií aktuálního členění v pracích zabývajících se aktuálním členěním jsou právě proto částice označovány jako aktualizátory, rematizátory, fokalizační či aktualizační částice, jak jsme uvedli již dříve. Dodejme v tomto kontextu, že v rámci české lingvistické tradice považujeme za důležité zmínit autory, jakými jsou například Šmilauer (1969), Hajičová (1995), či Firbas (1974), který zavedl termín *rhematizer*, ve významu „*částice, která svým způsobem předurčuje aktuální členění věty, v níž se vyskytuje.*“⁴²

3.2 Pozice a funkce částicových výrazů ve španělštině

Problematikou aktualizačních částic se ve španělštině ve srovnání s češtinou velmi důkladně zabývá Miroslava Aurová (2020), která pro tyto částice ve své práci užívá

³⁹*Mluvnice češtiny 3. Skladba.* Academia, Praha 1987, s. 562

⁴⁰Tamtéž. s. 246

⁴¹Se zmíněním termínu výpovědní dynamičnost se zaměřujeme na jednotlivé složky věty, které rozvíjí konkrétní sdělení.

⁴²FIRBAS, Jan. *Some aspects of the Czechoslovak approach to problems of functional sentence perspective*, In: *Papers on Functional Sentence Perspective.* Academia, Praha 1974

označení *adverbios de foco*, *focalizadores adverbiales* či *focalizadores*, zavedené ve španělské jazykovědě.⁴³

Podle Aurové mají oba dva jazyky pro signalizaci informační struktury k dispozici další prostředky, kterými je možné blíže specifikovat slovosled výpovědi. Jsou jimi prozódie, lexikální složky či syntaktické konstrukce věty, slovosled a lexikální prostředky, mezi nimi právě aktualizační částice, které zde slouží k signalizaci aktualizace. Rozdíl mezi těmito jazyky spočívá v repertoáru, systematickosti, frekvenci a užívání těchto prostředků. Aurová v tomto ohledu uvádí, že „*Tanto el español como el checo disponen de otros medios, como son la prosodia, construcciones sintácticas y toda una serie de elementos léxicos. La diferencia entre ambas lenguas reside en la cuestión del repertorio, de la sistematicidad, frecuencia y productividad de estos recursos.*“⁴⁴

Pokud se zaměříme na základní charakteristiky aktualizátorů v obou jazycích, zjistíme, že se funkce těchto částic v zásadě vzájemně shodují. Ze samotného označení těchto částic vyplývá, že jejich úkolem je aktualizovat ohnisko věty. To znamená, že doprovázejí a vyzdvihují informaci, která je v textu zcela nová. Z tohoto hlediska můžeme na tzv. *adverbios de foco* nahlížet jako na výrazy, které v textu pomáhají jednoznačně naznačovat a identifikovat réma, a to včetně případů, ve kterých réma není umístěno ve své charakteristické pozici na konci věty, neboť z pohledu slovosledu je pro oba jazyky (češtinu i španělštinu) typické, že nová informace stojí na konci věty a téma, informace z kontextu již známá naopak na počátku věty.

Jinými slovy, vzhledem k tomu, že rematické informace mohou stát mimo své typické postavení na konci věty a že oba dva jazyky tedy sdílí možnost určité poziční variability, bývají aktualizátory spolehlivým vodítkem určení ohniska. Právě přítomnost aktualizátoru totiž může přispívat správné interpretaci rématu. Rovněž intonace zde hraje velice důležitou roli.

Co se týče významu aktualizátorů, dle Aurové, která vychází ze Štěpánkové pro češtinu a z různých publikací různých autorů pro španělštinu, v obou jazycích nalezneme aktualizátory s podobnými sémantickými rysy. Některé z nich vytvářejí

⁴³Výraz *actualizadores* není ve španělské jazykovědě používán pro tyto částice, neboť standardně označuje determinátory.

⁴⁴AUROVÁ, M. *Los adverbios de foco a través de la traducción: comparación del checo y del español*, Echo des Etudes Romanes 2020 [v tisku]

presupozice předpoklady o inkluzi (*inclusión*) nebo adici (*adición*) – *también* / taky, o exkluzi (*exclusión*) nebo restrikci (*restricción*) - *sólo*/pouze, o skalárnosti (*scalares*) - *hasta*/dokonce, *al menos*/alespoň, nebo o časovém intervalu - *ya/ůž*, atd.

Postavení aktualizačních částic ve větě v odlišných pozicích v češtině a španělštině se detailněji věnovala opět Aurová, která na základě provedené analýzy vybraných výrazů došla k závěru, že v textech přeložených z češtiny do španělštiny bylo 15,94% případů, ve kterých aktualizační částice změnila svoji typickou pozici. Naopak v textech překládaných ze španělštiny do češtiny vykazovaly změny pozice dokonce 25,31%. Ve zbylých případech byla pozice aktualizátoru zachována. Český jazyk má tendence zachovávat tuto pozici aktualizátoru co nejbliže k nové informaci (vlastnímu rématu), a na druhou stranu španělský jazyk má sklony umisťovat aktualizační částici i do pozic vzdálenějších od vlastního rématu, dokonce i na začátek či na úplný konec věty.⁴⁵

(12) a. *Todo debe ser contado una vez al menos.*

a. *Všechno má být alespoň jednou vyprávěno.*

(13) b. *... por lo menos mi marido luchó en una guerra.*

b. *... můj manžel alespoň bojoval ve válce.*⁴⁶

Je zjevné, že teorie zmiňovaných autorů se ve vymezení částic nijak diametrálně neliší, autoři pro ně pouze zvolili jiné označení, ve španělštině jsou tyto částice nejčastěji označovány jako *adverbios de foco* a v češtině jako aktualizátory. Vzhledem k tomu, co bylo výše uvedeno by se dalo říci, že z jazykového hlediska se tyto dva jazyky v této oblasti velmi shodují, ovšem zjišťujeme, že po zpracování vzorku analýz jsou občasné odchylky v textu přeci jen patrné, funkce a význam těchto výrazů se však odvíjí z užívání v odlišných kontextech.

⁴⁵Příklady převzaty z AUROVÁ, M. *Los adverbios de foco a través de la traducción: comparación del checo y del español*, Echo des Etudes Romanes 2020 [v tisku]

⁴⁶Tamtéž.

4 KLASIFIKACE AKTUALIZÁTORŮ

Jak již bylo zmíněno výše, o tzv. aktualizátorech pojednává ve svých publikacích již celá řada autorů a existují různá pojetí. Nejvíce se však problematikou těchto aktualizčních částic zabývá Štěpánková v publikaci *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*. Aktualizátory se dříve objevovaly v odlišných klasifikacích pod různými názvy. Proto se Štěpánková rozhodla tyto výrazy důkladně zanalyzovat a došla k závěru, že souhrnně mohou být tyto částice nazývány a prezentovány právě jako aktualizátory. Z pohledu sémantiky a sémantických rysů je možné aktualizátory v české lingvistické tradici klasifikovat do tří skupin následovně:⁴⁷

1) **aktualizátory omezovací**, ty, které omezují platnost určitého tvrzení na zasažený výraz: „jen, pouzeme jenon, toliko, jediný, akorát, čistě, leda, výlučně, právě, zrovna, naopak, zase, alespoň, aspoň, přinejmenším, nejmíň, minimálně, přinejmenším, nanejmeně, maximálně, nanejvýš, sotva, stěží,“⁴⁸

2) **aktualizátory zahrnovací**, jenž zahrnují zasažený výraz do skupiny, pro niž platí určité tvrzení a zároveň vymezující jeho místo v ní: „také, taky, též, rovněž, nejen, dokonce, i, ani, sám, samotný, hlavně, především, zejména, jmenovitě, speciálně, obzvlášť, obzvláště, zvlášť, zvláště, například, třeba, třebas,“⁴⁹

3) **aktualizátory časové**, které mají funkci časově zdůzazňovací: „teprve, teprve, už, ještě, až, již.“⁵⁰

V rámci španělské provenience jsou tyto částice nazývány jako *partículas*, *adverbios de foco* (*adverbios focales*), *operadores focales*, *focalizadores*, nebo *rematizadores*. Na rozdíl od českých lingvistických přístupů a klasifikací, ve španělštině se aktualizátory odlišují podle jiných kritérií, například jak je prezentováno

⁴⁷ŠTĚPÁNKOVÁ, Barbora. *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2014. *Studies in computational and theoretical linguistics* s. 45

⁴⁸AUROVÁ, Miroslava. *Srovnání aktuálního členění v češtině a španělštině: textově-lingvistický přístup*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, s. 185

⁴⁹Tamtéž, s. 185

⁵⁰Tamtéž, s. 186

v *Nueva Gramática de la lengua española*⁵¹ a shrnuto v publikaci Aurové, která na tomto základě rozděluje aktualizátory do následujících skupin:⁵²

- 1) **aktualizátory vylučující či restriktivní** (*restrictivos o excluyentes; de exclusión*): *sólo, tan solo, al menos, apenas menos, salvo, excepto, solamente, únicamente, exclusivamente, nada más, no más.*
- 2) **aktualizátory zahrnující či aditivní** (*aditivos o incluyentes; de inclusión*): *hasta, incluso, inclusive, ni siquiera, también, tampoco, todavía.*
- 3) **aktualizátory aproximativní** (*de aproximación*): *casi, prácticamente, apenas.*
- 4) **aktualizátory skalární** (*escalares*): *al menos, como mucho, al menos, a lo sumo.*
- 5) **výrazy negace** (*foco de la negación*): *no, sino, sino que.*
- 6) **výrazy afirmace** (*foco de la afirmación*): *sí.*

4.1 Částicové výrazy a kritéria pro řazení výrazů mezi aktualizátory

Výše zmíněná Štěpánková ve své práci konstatuje, že od ostatních částic se aktualizací částice odlišují především kombinací určitých vlastností, a to zejména na základě sémantických vlastností těchto aktualizátorů, které rozlišuje podle jejich funkce. Tato autorka shromáždila a zanalyzovala všechny částicové výrazy a na tomto základě následně vydefinovala tři odlišná kritéria pro zařazení částic mezi aktualizátory:⁵³

- 1) **schopnost dosahu**
- 2) **schopnost zdůrazňovat, aktualizovat zasažený význam**
- 3) **schopnost implikovat presupozici**

⁵¹*Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Libros, 2011.

⁵¹AUROVÁ, Miroslava. *Srovnání aktuálního členění v češtině a španělštině: textově-lingvistický přístup*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, s. 186-188

⁵³ŠTĚPÁNKOVÁ, Barbora. *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2014. *Studies in computational and theoretical linguistics* s. 22

Pro účely naší práce bude vymezení těchto kritérií zcela zásadní, považujeme tedy za podstatné tato kritéria blíže definovat. Dosahem aktualizátoru se rozumí schopnost upozorňovat na prvky, k nimž se vztahují, mají je v dosahu. Velmi úzce tato vlastnost souvisí jednak s postavením aktualizátoru ve větě, navíc také s kontextovým zapojením ostatních prvků. Různé pozice aktualizátoru jsme popisovali již v předchozí kapitole, připomeňme však, že nejčastěji však stojí aktualizátor těsně před zasaženým výrazem. Zasaženým výrazem může být samotné jednotlivé slovo, skupina slov představující jeden rozvitý větný člen, více slov v koordinaci, celé ohnisko věty nebo celá vedlejší věta. Schopností zdůrazňovat či aktualizovat zasažený výraz rozumíme vyzdvižení či kladení vyššího důrazu na daný výraz.

Další důležitou sémantickou vlastností aktualizátorů, která je pro ně charakteristická je schopnost implikovat presupozici.⁵⁴ Presupozici chápeme jako tzv. „vyvození či dovození nevyjádřené součásti významu recipientem, konkrétně na základě presupozice naznačené aktualizátorem; a presupozici jako implicitně naznačený předpoklad vyvoditelný z aktualizátoru užitého v kontextu.“⁵⁵ Veškeré tyto funkce vyplývají z jejich lexikálního významu. K uvedeným kritériím se vrátíme později.

4.2 Částicové výrazy se spornou aktualizací funkcí

Problematice sporných aktualizátorů, tedy aktualizátorům stojících na pomezí mezi aktualizátory a jinými výrazy však není v češtině ani ve španělštině věnována dostačující pozornost. Při zpracování tématu tak neustále narážíme na problém, že dostupná odborná literatura o zkoumaném jevu je velmi vzácná, v podstatě nenalzáme více publikací, které by se na ně zaměřovaly či je nějakým určitým způsobem dokonce definovaly. Proto je naším jediným oporným bodem práce Štěpánkové, která považuje za aktualizátory sporné právě ty, které nespĺňují všechna z výše uváděných kritérií.

Štěpánková nejprve na základě rešerše různých publikací sestavila seznam výrazů, kterým různí autoři přisuzují aktualizací funkci. Na základě výše stanovených

⁵⁴ŠTĚPÁNKOVÁ, Barbora. *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2014. Studies in computational and theoretical linguistics s. 18-21

⁵⁵Tamtéž, s. 20

kritérií pak vymezuje ty prvky, které splňují všechna kritéria - ostatní pak nazývá částicovými výrazy se spornou aktualizací funkcí.

V této části diplomové práce vycházíme právě z této klasifikace a ze zmíněných kritérií, na jejichž základě jsme se rozhodli vytvořit přehlednou tabulku, ve které budou vymezeny a uvedeny právě ty částicové výrazy, které jsou považovány za aktualizací sporné, a to na základě dříve podrobené analýzy v publikaci Barbory Štěpánkové.⁵⁶ Ty shrnujeme v tabulce č. 1. Výrazem „+“ naznačujeme, že daný výraz má tuto schopnost, naopak výrazem „-“ implikujeme, že daný výraz tuto schopnost nemá.

⁵⁶Tamtéž, s. 40-44

Tabulka č. 1: Částicové výrazy se spornou aktualizační funkcí

Částicový výraz	Implikace skupiny	Schopnost dosahu	Zdůrazňovací funkce
A sice	–	–	+
A to	–	–	+
Ale	–	–	+
Ano	–	–	+
Ba	–	–	+
Dvakrát	–	+	–
Jó	–	+	+
Klidně	–	–	+
ne-li	–	–	+
Nejspíš	–	+	–
Nejspíše	–	+	–
Nikoli	–	+	+
Nikoliv	–	+	+
Opět	+	–	–
Pěkně	–	+	+
Prosím	–	–	+
Přece	–	–	+
Přímo	–	+	+
Rovnou	–	+	+
Skoro	–	+	+
Snad	–	–	+
Spíš	–	+	+
Spíše	–	+	+
Stále	–	+	–
Takřka	–	+	+
Taky	–	–	+
Teda	–	–	+
Tedy	–	–	+
Vůbec	–	–	+

ZDROJ: Vlastní zpracování podle ŠTĚPÁNKOVÁ, Barbora. *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění.*

V tabulce můžeme prostřednictvím znázorněných plusových a záporných znamének pozorovat, že dané výrazy splňují, či naopak nesplňují daná kritéria, považujeme je tedy za “sporné“, a to z toho důvodu, že podle Štěpánkové většina z těchto aktualizátorů splňují nejčastěji jedno, někdy obě dvě kritéria zároveň. Jedná se o schopnost mít v dosahu nějaký výraz a ten určitým způsobem zdůrazňovat. Například pouze v jednom případě u částice *opět* můžeme konstatovat, že daný výraz má schopnost implikovat skupinu. To znamená vztah vyplývání či zahrnutí určité skutečnosti, která implikuje následující skutečnost, a to v případě, že jedna skutečnost nutně vyplývá z předchozí výpovědi, případně pokud jsou dané skutečnosti zahrnuté čili implikované. Třetím uváděným kritériem je schopnost presupozice. V souvislosti s presupozicí zde hovoříme o tzv. spouštěcích presupozic, kterými bývají v první řadě vlastní jména, protože jednak spouštějí existenční presupozice, jednak na straně druhé presuponují mluvčího znalost individuálních referentů. Presupozici pak mohou spouštět některé již výše zmíněné částice, adverbia, některá implikativní slovesa, ale také slovesný čas a způsob, tedy kategorie aktualizující predikaci. Považujeme za důležité zmínit, že „presupozice nepřinášejí novou informaci, ale představují jednu z neexplicitních, implikovaných složek významu výpovědi.“⁵⁷ Konkrétní příklady uvedeme v praktické části u jednotlivých analýz.

Dodejme však k závěru, že obvykle jsou těmto prvkům přisuzovány vlastnosti, jež je činí součástí společné skupiny s aktualizátory. Někteří autoři výrazy vypsané v tabulce mezi aktualizátory řadí, neboť je s nimi spojuje určitý rys, jiní však nikoliv.⁵⁸

⁵⁷HIRSCHOVÁ, Milada. *Pragmatika v češtině*. Vyd. 2., V Karolinu 1., dopl. V Praze: Karolinum, 2013.

⁵⁸ŠTĚPÁNKOVÁ, Barbora. *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2014. Studies in computational and theoretical linguistic, s.28

5 VÝCHODISKA PRO ČÁST VÝZKUMNOU

5.1 Shrnutí teoretické části a sestavení kritérií pro výzkumnou část

Aktualizátory jsou jedním ze specifických typů částic, vydatnou měrou přispívají k významu věty a jejich funkce v textu je především modifikačně aktualizační. Abychom mohli přistoupit k teoretickému výkladu zkoumaného okruhu otázek souvisejících s tímto jevem, vymezili jsme si nejdříve pojem „částice“, jak mu rozumíme v rozsahu celé práce.

Dále jsme si ukázali, jakou funkci mají aktualizátory, jakou zaujímají pozici a jaká kritéria musí splňovat. Nakonec jsme si ukázali, podle Štěpánkové, že existují částice, jejichž aktualizační funkce je sporná, a to proto, že nesplňují jedno či více kritérií:

- 1) Schopnost dosahu.

Z tohoto hlediska se pokoušíme zjistit, zda pozorovaný výraz zasahuje určitý prvek ve větě, či zda rozvíjí – modifikuje celou výpověď. Budeme pozorovat, se kterými konstituenty a syntagmaty se v kolokacích nejčastěji vyskytuje.

- 2) Schopnost zdůrazňovat, aktualizovat zasažený význam.

Dále budeme pozorovat, jakým způsobem aktualizuje zasažený prvek. Zda jej zdůrazňuje, zda zdůrazňuje prvek stojící v ohnisku/rématu či vlastním rématu, atp.

- 3) Schopnost implikovat presupozici.

V neposlední řadě budeme pozorovat, zda daný výraz spouští presupozici. Štěpánková hovoří o presupozici a o existenci skupiny či množiny prvků, jak je tomu standardně např. u výrazů *alespoň*, nebo *dokonce*, kdy tyto výrazy umísťují prvek na určitou škálu množiny. Otázkou samozřejmě zůstává, zda lze uvažovat o presupozici jiné než o existenci skupiny – mohlo by se jednat o kvantifikační škály, jistotní škály, v podstatě o všechny skalární jevy

5.2 Korpusová lingvistika a korpus v širším kontextu

Vývoj současné techniky a s ní úzce spojený především rozvoj jak výpočetních, tak informačních technologií velmi rychle proniká do různých sfér lidského života. Přináší s sebou vznik nových vědních disciplín a oborů a pro jazykové obory tak vzniká nová disciplína, kterou je korpusová lingvistika. Jedná se o odvětví, které se začalo poměrně význačně rozvíjet teprve v posledních třech desetiletích. Korpusová lingvistika se zabývá zkoumáním jazyka pomocí elektronických jazykových korpusů, jejich výstavbou, zpracováním, metodologií a sestavováním korpusů. Korpus je tedy soubor, který obsahuje počítačově nashromážděné texty různého druhu, jejichž cílem je využívat a zkoumat jazyková data. Předchůdcem dnešních elektronických korpusů byly korpusy manuální v podobě kartoték a archivů.⁵⁹

Korpusová lingvistika charakterizuje korpus jako „nejlepší vzorek skutečného jazyka a vychází z přesvědčení, že lépe než prostřednictvím korpusu nelze dnes jazyk při studiu uchopit.“⁶⁰ Jedná se tedy o rozsáhlou elektronickou databázi, ve které je zaznamenáván jak psaný, tak mluvený jazyk, jenž dále slouží především k jazykovému výzkumu. Dále je možné korpusy rozdělit na synchronní a diachronní, referenční či nerefereční. Vedle těchto jmenovaných stojí korpusy monitorovací, studijní, testovací a paralelní. Právě paralelní korpusy (cizojazyčné) jsou zásadní pro zaměření této diplomové práce, poněvadž tak lze zkoumat jazyk na základě stejných textů v různých jazycích vedle sebe. Tyto korpusy jsou vytvářeny jednak z textů originálních, tak i z překladů.⁶¹

Korpus je založen na autentických textech, a proto nám umožňuje vyhledávat odlišné variace slov či slovních spojení, umožňuje zjistit jejich kvantifikaci, význam či frekvenci jejich výskytu. Jak jsme již zmínili, vybrané aktualizátory budeme v rámci naší studie konzultovat s českým paralelním synchronním korpusem, který disponuje texty v rozmezí relativně dlouhého časového úseku a zobrazují tak dostačující množství materiálu potřebného k provádění této analýzy.

⁵⁹KOCEK, Jan; KOPŘIVOVÁ, Marie; KUČERA, Karel. *Český národní korpus: Úvod a příručka uživatele*. Praha: Filozofická fakulta UK – Ústav Českého národního korpusu, 2000, s. 4.

⁶⁰Tamtéž. s.5

⁶¹Tamtéž. s.9

5.3 Český národní korpus, Intercorp

Abychom mohli přistoupit k samotné korpusové analýze, je potřeba věnovat několik slov korpusu českého jazyka, prostřednictvím kterého budeme celý náš výzkum realizovat. Za tvorbu i činnost Českého národního korpusu odpovídá Ústav Českého národního korpusu ÚČNK při Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Přední osobností je prof. PhDr. František Čermák, DrSc., významný český jazykovědec, specialista na lexikologii, lexikografii, frazeologii, morfologii, teorii jazyka, korpusovou lingvistiku aj. Je také autorem mnoha publikací a článků pojednávajících o korpusu i korpusové lingvistice.⁶²

Korpus InterCorp se zaměřuje na práci se soubory textů nejrůznějšího původu, snaží se pokrývat co největší množství jazyků, přičemž každý cizojazyčný text má v korpusu svou českou verzi. Slouží především ke studiu slov a jejich významu v určitém kontextu. Jsou navrženy tak, aby poskytovaly komplexní informace o jazyku v daném okamžiku jeho historie. Písemné texty pocházejí nejčastěji z knih, esejí, novin a časopisů z různých zemí a slouží jako „*zdroj dat pro teoretické studie, lexikografii, studentské práce, výuku, zejména výuku cizích jazyků, počítačové aplikace, překladatele i veřejnost.*“⁶³ Také proto, že disponuje velkým objemem dat i počtem jazyků, který se neustále zvyšuje, považujeme výsledky zjištěné na základě těchto analýz za velmi významné. V roce 2019 bylo v korpusu InterCorp zaznamenáno 1 533,7 milionů slov ve 40 cizích světových jazycích.⁶⁴

Abychom byli schopni pochopit práci s korpusem, je potřeba hned zpočátku objasnit veškeré kroky při našem postupování. Před vlastním vyhledáváním je nezbytné zkontrolovat nastavení výběru korpusu, pomocí kterého se budou vyhledávat a srovnávat jazyková data. Při vyhledávání výrazů v korpusu je možné se ohraničit či lépe zaměřit pomocí několika parametrů. Při založení dotazu si vybereme ze seznamu jazyků a textů, které jsou v současné době v korpusu k dispozici.

Prvním krokem při realizaci našeho výzkumu je tedy nastavení typu korpusu Intercorp v12 – Czech. Nejdříve volíme výchozí jazyk, v němž je hledaný výraz, a cílový

⁶²František Čermák, Prof., PhDr., DrSc. (*1940) [online]. [cit. 20. 2. 2020] Dostupné z <http://www.korpus.cz/view.php?2>.

⁶³Ústav Českého národního korpusu: filozofická fakulta Univerzity Karlovy v Praze. Dostupné z [www: <http://ucnk.ff.cuni.cz/cs/ustav/co-je-korpus/>](http://ucnk.ff.cuni.cz/cs/ustav/co-je-korpus/) [cit. 28. 2. 2020]

⁶⁴InterCorp, Čermák, F. - Korpus Intercorp dostupné z <https://wiki.korpus.cz/doku.php/cnk:intercorp>

jazyk, do něhož jej chceme přeložit. Z nabízených jazyků volíme češtinu jako filtrovací jazyk a španělštinu jako jazyk druhý, poté přikročíme k dotazu. Zadáváme slovo v konkrétním tvaru, v základním slovníkovém tvaru (lemmata). Rovněž lze zvolit typy textů, použít filtr na kolekce automaticky zpracovaných textů či pracovat s ručním výběrem textů. Zde volíme, že výsledek má být založen na překladech beletristického jádra. V možnostech je dále na výběr konkordance, jejímž prostřednictvím si můžeme navolit zobrazení bibliografických údajů, širšího kontextu či zobrazení určitých vět nebo řádků.

5.4 Postup vyhledávání v korpusu

V následující části diplomové práce se budeme zabývat analýzou konkrétních částicových výrazů, kde se budeme snažit podrobně zanalyzovat jejich zásadní význam a funkce v současném českém a španělském jazyce. Cílem tak bude uspořádání ucelené informace o částicích, jejichž aktualizací funkce ve větě může být považována za spornou. Výsledky hledaného vzorku v korpusu by tedy měly potvrdit naše předpoklady základající se na poznacích uvedených v části teoretické. Jako výchozí materiál pro tento jazykový výzkum nám poslouží již zmíněný český paralelní jazykový korpus InterCorp.

V rámci případových studií se nyní zaměříme na problematiku týkající se konkrétních částicových výrazů, které jsme zmínili již výše, a z toho důvodu jsme se rozhodli je nyní podrobně analyzovat. Zvláštní pozornost při tom budeme věnovat překladu španělských výrazů do češtiny, a především pak překladu českých výrazů do španělštiny, neboť v řadě případů není částice doslovně překládána odpovídajícím ekvivalentem a její překlad závisí do značné míry na kontextu. Výrazy podrobíme korpusové analýze a zaměříme se na jejich větné pozice v kolokacích s ostatními větnými členy. Výsledky tohoto výzkumu budou v průběhu každé analýzy daného jevu podloženy konkrétními příklady z korpusu.⁶⁵

⁶⁵Veškeré příklady uváděné v této části práce pocházejí z databáze korpusu InterCorp. Čermák, F. – *The case of InterCorp, a multilingual parallel corpus*, verze 12 z 10. 3. 2019. Ústav Českého národního korpusu, FF UK, Praha 2019. Dostupné z WWW: <https://kontext.korpus.cz>

Dalším úkolem bude pokusit se vyhledat tyto částicové výrazy v češtině a porovnat jejich schopnosti a funkce s jejich ekvivalenty ve španělštině. Pro účely práce si vymezíme určité množství výrazů, na které se zaměříme a dále je budeme důkladněji prozkoumávat a ověřovat v paralelním korpusu, proto věnujeme následující kapitolu tématu korpusových nástrojů.

III VÝZKUMNÁ ČÁST. KORPUSOVÁ ANALÝZA

V této části představujeme výsledky jednotlivých analýz, v jejichž rámci jsme se zaměřili na lexémy *skoro*, *snad*, *nejspíš*, *vůbec*, *stále* a *ba*, které nejprve obecně charakterizujeme, a poté uvádíme výsledky analýzy.

6 KONTRASTIVNÍ ANALÝZA VYBRANÝCH VÝRAZŮ

6.1 Výraz *skoro*

6.1.1 Obecné charakteristiky

V českých jazykových příručkách a gramatikách je tento výraz definován a zařazován mezi částice modální, jež „*udávají stupeň pravděpodobnosti obsahu výpovědi. Jejich užitím lze výpověď charakterizovat ve škále od nanejvýš pravděpodobný po vyloučený.*“⁶⁶ S významem „málem“ a „téměř“ považuje Kotková tento výraz jako odpovídající aktualizátorům.⁶⁷ V *Mluvnici češtiny 2* je výraz *skoro* zařazován mezi částice modalitní, a dále popisován jako částice měrově hodnotící. Pomocí takových částic „*vyjadřuje mluvčí svůj hodnotící vztah k ději, činnosti, vlastnosti, kvalitě, kvantitě, aj. z hlediska jejich míry.*“⁶⁸ Podobně je na tento výrazový prostředek nahlíženo v *Mluvnici současné češtiny*, kde je zařazen mezi částice měrově hodnotící.⁶⁹

Podle slovníku má tento výraz španělský ekvivalent ve výrazu *casi*. Tímto výrazem ve španělštině se zabývá celá řada významných lingvistů a filologů. Jedním z nich je Manuel Seco (1988, s. 114), který popisuje výraz *casi* jako nominální příslovce množství a společně s dalšími výrazy *bastante*, *poco*, *demasiado*, *apenas*, *más* nebo *menos* je řadí do stejné skupiny.⁷⁰ María Moliner (1980, s. 547) uvádí, že z hlediska významu modifikuje tento výraz vlastnosti, stavy nebo akce. Dále hovoří o skutečnosti, že výraz *casi* se opakovaně používá ve větách, které vykazují nerozhodnost.⁷¹

⁶⁶Karlík P., Nekula M., Rusínová Z. (eds.) *Příruční mluvnice češtiny*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1995. s. 359

⁶⁷ŠTĚPÁNKOVÁ, Barbora. *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, c2014. *Studies in computational and theoretical linguistics* s. 34

⁶⁸PETR, J. *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia, 1986.s. 235

⁶⁹CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010, s. 297

⁷⁰M. Seco: *Manual de gramática española* (Madrid: Aguilar. 1988) s. 114

⁷¹M. Moliner: *Diccionario de uso del español* (Madrid: Gredos, 1980), 2 vols, s. 547

Joaquín García Medall (1993, s. 153) ve svém článku *Sobre casi y otros aproximativos* objasňuje tři odlišné teorie týkající se výrazu *casi* ve španělštině. První teorie považuje výraz *casi* za adverbium s určitou poziční variabilitou, může tak obsazovat různé pozice ve větě, přičemž jeho schopností je modifikovat substantiva, adjektiva, úplné celé fráze, a dokonce i celé věty. Druhou teorií je, že se jedná spíše o predikativní doplněk než o adverbium, neboť rozšiřuje význam modifikováním substantiv a adjektiv. Poslední teorie je založena na funkční teorii a na skutečnosti, že výraz *casi* je především adverbium, které má vliv na celou větu.⁷²

Španělská královská akademie řadí tyto výrazy *prácticamente, casi, apenas* mezi tzv. aproximační adverbia, která je možné klasifikovat do následujících kategorií: adjektiva (*casi lleno, casi azul*), adverbia (*casi bien, casi enfrente*), jmenné syntagma (*casi un kilo*), předložkové syntagma (*casi con seguridad*) a slovesné syntagma (*casi lo convenció, casi corriendo*).⁷³

6.1.2 Výsledky korpusové analýzy

Jako výchozí výraz naší první analýzy jsme si zvolili výraz *skoro*, který dle tabulky podle Štěpánkové sice má schopnost dosahu i zdůrazňovací funkci, nicméně nevytváří presupozici o existenci skupiny. Hlavním cílem stejně jako ve všech nadcházejících analýzách bude dokázat skutečnost, zda konkrétní výrazy se “spornou“ aktualizační funkcí mají schopnost aktualizovat či nějakým způsobem vyzdvihnout a konkretizovat daný člen či určitou složku v kontextu výpovědi. Zároveň se na jednotlivé překlady zaměříme z hlediska kontrastivní analýzy. Existuje velmi mnoho odlišných překladatelských řešení, postupů a způsobů, jak daný výraz v cílovém jazyce vyjádřit.

Při vyhledávání zadaném podle výše uvedeného postupu bylo v korpusu nalezeno 1 574 výskytů hledaného výrazu *skoro*. S takto vysokým počtem výskytů by nebylo možné dále pracovat a provádět tak odpovídající výzkum. Pro práci s aktuálním a adekvátním počtem příkladů jsme omezili hledání prostřednictvím políčka

⁷²Joaquín García Medall, Texto del artículo, *Sobre casi y otros aproximativos*, Universidad de Valladolid, Cuadernos de Filología Ilispánica, ni' 11, t53-t70. Edit. Complutense. Madrid, 1993 s. 153

⁷³ *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Libros, 2011. s. 766

“konkordance“ a aplikujeme operaci “náhodný vzorek“, přičemž hledané výskyty vyberou náhodně počet 250 řádků vzorku, aby bylo možné reprezentativní vzorek lépe analyzovat. Kliknutím na výraz v příslušném paragrafu získáme celý jeho kontext. Naším úkolem je pozorně přečíst a zanalyzovat všechny nalezené případy.⁷⁴

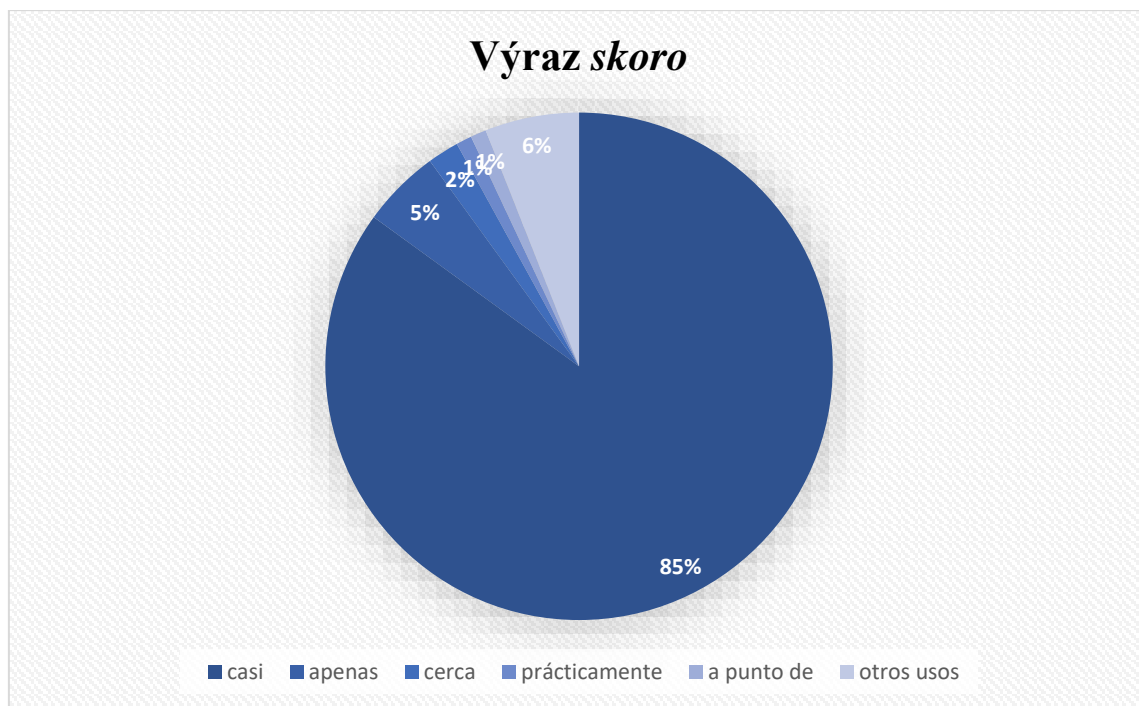
Dalším pramenem pro získávání výsledků analýz je tzv. databáze Treq. Jedná se o sbírku oboustranných česko-cizojazyčných slovníků, vytvořených automaticky z paralelního korpusu Intercorp, ve kterém je zaznamenávána frekvence nejčastěji užívaných překladových ekvivalentů ve druhém jazyce. Nejčastěji českému výrazu *skoro* v korpusu odpovídají španělské výrazy *casi*, *apenas*, *por lo menos*, *cerca*, *a punto de*, *prácticamente*, *pocos menos*, aj. Ve zbývajících případech se jednalo o jiné způsoby, kterými byl text do druhého jazyka převeden, nicméně tyto prostředky nepřesahovaly 1 % a z toho důvodu jim nepřisuzujeme velkou důležitost.⁷⁵

Mezi jednotlivými větnými strukturami hledání byly však zastoupeny i výsledky, kdy tyto výrazy nebyly překládány ekvivalentem jemu odpovídajícímu. Jednalo se o případy, v nichž byl význam tohoto výrazu do cílového jazyka přeložen jinými překladatelskými řešeními. V několika případech byla informace, kterou výraz *skoro* zprostředkovává, někdy dokonce vynechána. Čím častěji se daný ekvivalent zadaného slova vyskytuje ve srovnání s ostatními ekvivalenty, tím větší bývá pravděpodobnost, že je funkční.

Odpovídající částicové výrazy budou v rámci každé analýzy uváděny pro lepší přehlednost v grafické úpravě. Na následujícím grafu jsou znázorněny výskyty španělských ekvivalentů pro výraz *skoro* při překladu českých textů do španělštiny v databázi Treq.

⁷⁴V následující části uvádíme pár úryvků textu a v nich užívání výrazu *skoro* a jeho následný rozbor. Jako první je vždy uváděn český text v původním znění, a poté následuje jeho překlad do španělštiny.

⁷⁵Treq, Martin Vavřín – Alexandr Rosen (2015): Treq – databáze překladových ekvivalentů. FF UK, Praha. Dostupný z WWW: <<http://treq.korpus.cz>>

Graf č.1. Vlastní zpracování. Výskyt španělských ekvivalentů pro výraz *skoro* v databázi Treq, Vavřín, M. – Rosen, A.: Treq. FF UK. Praha 2015. Dostupný z WWW: <https://treq.korpus.cz/>

Ve většině případů lze hovořit o skutečnosti, že výraz *skoro* se ve většině úryvků vyskytuje ve funkci kvantifikátoru, který se v překladu do španělštiny nejčastěji objevuje v kolokacích se slovesy a substantivy (14), (15), které tímto způsobem modifikuje. Na všech níže uváděných příkladech si můžeme zároveň všimnout, že výraz *skoro* se vyskytuje i v pozicích vzdálenějších od vlastního rématu, dokonce i na začátku či na úplném konci věty, a to jak v českých, tak do španělštiny přeložených textech.

(14) *Pancho nehnul brvou, když ji uviděl, ale já jsem **skoro** nadskočil.*

*Pancho ni se inmutó al verla, pero yo **casi** pegué un salto.*

(15) *Ted' jste se stal **skoro** šéfem, takže je po stávkách.*

*Usted es ahora **casi** patrón, de modo que se acabaron las huelgas.*

Výraz *skoro* se objevuje také jako kvantifikátor počtu zejména v kolokacích s číselným vyjádřením či numerologickými výčty (16), (17). Nejčastěji se objevují

ve spojení s ekvivalenty *cerca de/por lo menos* ve významu “skoro“, “alespoň“ a “minimálně“. Také se setkáváme se skutečností, že výraz *skoro* bývá v určitých kontextech nahrazován členem neurčitým, jakožto vyjádření pravděpodobnosti, probability (18).

(16) *Vydržel skoro tři minuty nedýchat a byl ochoten dokázat to, kdykoli ho o to někdo požádal, což se stávalo často.*

Podía mantenerse casi tres minutos sin respirar y estaba dispuesto a realizar esa hazaña cada vez que alguien se lo pedía, lo que ocurría con frecuencia.

(17) *Luky byly skoro dva metry dlouhé a velice těžké.*

Los arcos tenían casi dos metros de largo y eran muy pesados.

(18) *Debía de pesar casi una tonelada*

To muselo vážit skoro tunu.

Z následující výpovědi je zcela patrné, že výraz *skoro* zároveň rozvíjí další výraz *vůbec*. Kvantifikátor *skoro* charakterizuje určité vlastnosti, kvality a má v dosahu následující prvek, který v této větě bezpochyby zdůrazňuje a naznačuje tím aktualizaci. Z hlediska syntaktické pozice demonstrujeme na příkladech (19), (20), (21), že tento výraz se může vyskytovat i na počátku větné struktury.

(19) *Nebyla skoro vůbec naličená.*

Apenas usaba maquillaje.

Dalším ze způsobů, jakým je možné daný výraz přeložit, a který korpus nabízí je prostřednictvím opisné slovesné vazby (*perífrasis verbal*).

(20) *Skoro se rozplakal bezmoci.*

Estuvo a punto de echarse llorar de impotencia.

V kolokacích se slovesy kvantifikuje činnost nebo děj. Zasahuje slovesa a v češtině dovolí, že výraz *skoro* je pozičně dále od prvku, který zasahuje (21). Má totiž schopnost navázat na sebe další prvek, pozičně stojící mezi aktualizátorem a slovesem. V korpusu je překládán prostřednictvím výrazu *prácticamente* ve významu, který odpovídá jeho ekvivalentům “téměř“, “takřka“ a “skoro“. Mohou se vyznačovat i různými pragmatickými funkcemi. V úryvku (22) je zaznamenán španělský ekvivalent *poco menos*, který je možné při překladu tohoto výrazu na základě výsledků korpusu Intercorp uplatňovat.

(21) *Skoro spolu nemluvíme a myslím si, že jsme to nedělaly ani v době, kdy jsme žily v jedné domácnosti.*

Prácticamente no nos hablamos, y creo recordar que tampoco lo hacíamos cuando vivíamos en la misma casa.

(22) *Troufalý, skoro bych řekl sebevrah, když soudně obžaloval Aranovu společnost z mučení, únosů, bičování a zločinů páchaných na kaučukových plantážích v Putumayu.*

Un temerario, poco menos que un suicida, al presentar una denuncia judicial contra la Casa Arana por torturas, secuestros, flagelaciones y crímenes en las caucherías del Putumayu.

Mezi jednotlivými větnými konstrukcemi, které jsme vyhledávali byly však zastoupeny i výsledky, kde tyto výrazy nebyly do cílového jazyka překládány ani odpovídajícím ekvivalentem, ani jiným překladatelským řešením a výraz byl při překladu vynechán, jako například v následující větě.

(23) *Iban a ser las seis de la tarde y Gisela se veía muy tranquila divirtiéndose con las cosas que yo le contaba.*

Bylo už skoro šest a Gisela vypadala úplně klidná a bavila se vším, co jsem jí vyprávěl.

Na předposlední větě této analýzy demonstrujeme užití výrazu skoro jako příslovečného určení. Významově pak tento výraz odpovídá výrazu “*ne úplně*”.

(24) *Už jsme skoro na kopci.*

Estamos llegando.

Z posledního příkladu této analýzy je patrné, že pozice výrazu skoro v rámci věty se skutečně může vyskytovat i na jejím samotném konci, ačkoli to pro něj není pozice typická. Výraz skoro v této větě vytváří vlastní réma.

(25) *Ne jako u Tiffanyho, ale skoro.*

No es Tiffany's, pero casi.

V korpusu se vyskytovaly i takové situační kontexty, kde se výraz *skoro* objevoval v kombinacích s dalším adverbium *téměř*. Španělština postavení dvou takto podobných výrazových prostředků vedle sebe neumožňuje. V této výpovědi nese výraz *skoro* naprosto totožnou informaci jako výraz *téměř*, a z toho důvodu musí jeden prvků nést jinou funkci než přesvědčení o platnosti výroku, z toho usuzujeme, že má i jinou funkci, a to s největší pravděpodobností zdůrazňovací. Protože není nutné, aby tyto dva prvky byly ve výpovědi bezprostředně vedle sebe a vyjadřovali jednu a tutéž funkci. V tomto případě lze tedy hovořit o aktualizací funkci výrazu *skoro*.

(26) *Ale nakonec člověk zákonitě dojde k podezření, že pokud vůbec nějaká skutečná pravda existuje, celý ten multidimenzionální nekonečný vesmír téměř skoro určitě řídí banda maniaků.*

... pero me temo que se llega a un punto en que se empieza a sospechar que si existe una verdad auténtica, es que toda la infinitud multidimensional del Universo está regida, casi sin lugar a dudas, por un hatajo de locos.

Výsledky získané z prováděné analýzy potvrzují, že nejčastěji se výraz *skoro* vyskytoval v kolokacích se substantivy, typicky tak jeho syntaktická pozice bývá v rématu, ačkoliv není podmínkou, aby v něm býval vždy, neboť – jak jsme ukázali v teoretické části - aktualizátory mohou doprovázet i téma. V souvislosti se substantivy modifikuje nejčastěji jejich vlastnosti, a dále slouží jako kvantifikátor počtu, kdy se vyskytuje mimo jiné s číselným vyjádřením, a také vyjadřuje přibližné množství objektů, např. *skoro všichni, přes polovinu, asi tak každý třetí, málem nikdo*. Poměrně často se vyskytoval také v kolokacích se zájmeny nebo s příslovci časovými. Na závěr této analýzy můžeme konstatovat, že výraz *skoro* vytváří existenci škály (nic-skoro-vše) a je schopný automaticky spouštět presupozici. Tato presupozice se však netýká existence skupiny (či množiny) prvků, jak o ní hovoří Štěpánková.

Výraz *skoro* naplnil předpoklady a ve větných konstrukcích plnil především funkci vyzdvihující či upřesňující danou informaci, neboť (a) byly pozorovány kontexty, v nichž zasahuje prvek ve svém dosahu, čímž (b) jej zdůrazňuje či aktualizuje a (c) vytváří presupozici ohledně kvantifikace. Na závěr dodejme, že jeho španělský ekvivalent *casi* a jeho synonyma sice nebývají vždy považovány za aktualizátory, u některých autorů toto pojetí však najdeme.⁷⁶

⁷⁶Rafael García Pérez ve své publikaci *La evolución de los adverbios de foco* uvádí výraz *casi*, *aproximadamente*, aj jako *adverbio de foco* a souhrnně takové výrazy řadí do skupiny aproximativních aktualizátorů.

6.2 Výraz *snad*

6.2.1 Obecné charakteristiky

V *Mluvnici současné češtiny* je tento výraz řazen mezi částice vyjadřující určitý stupeň jistoty nebo pravdivosti. Společně s výrazem *snad* jsou do této skupiny částicových výrazů řazeny další tvary *doopravdy, nesporně, fakt, jistě, nikoliv, opravdu, prý, sotva, určitě, vážně*, apod..⁷⁷ V české jazykovědě jsou tyto prvky pokládány za tzv. epistémické příslovce či epistémické částice, které vyjadřují postoj mluvčího k pravdivosti propozičního obsahu výpovědi. Sdělují tedy různou míru jistoty (víry, přesvědčení) mluvčího o platnosti sdělovaného obsahu na hypotetické ose. Čím nižší stupeň jistoty výpověď má, tím častěji se jedná o pochybnost. V kontextu s epistémickou (jistotní) modalitou označuje *Příruční mluvnice češtiny* tyto výrazy jako modální částice či modální slova, která se s ohledem na svůj význam obvykle vyskytují ve větách oznamovacích, ale také zjišťovacích.⁷⁸ Nekula označuje výraz *snad* jako modifikační částici, kterou řadí mezi rematizátory a zároveň zmiňuje její schopnost signalizovat réma. Na pomezí mezi epistémickými postoji však stojí stanovisko naděje či obavy, které společně s nejistotou implikují zároveň i různý stupeň zájmu mluvčího na realizaci či naopak nerealizaci obsahu výpovědi.⁷⁹ V aktuálním členění je jim však přisuzována funkce pouze doprovodná.⁸⁰

V *Anotátorské příručce* se uvádí, že pokud se jedná o modální částice, patří k těmto modálním charakteristikám zejména vyjádření nutnosti, možnosti nebo pravděpodobnosti. Ačkoliv modální charakteristiky dějů a stavů jsou obvykle vyjadřovány modálními slovesy, modální významy mohou mít i některé z příslovcí a částic. Modifikační částice *snad* je sémanticky velmi vyhraněná a nevyjadřuje žádný jiný než modální význam.⁸¹ V užším slova smyslu se jedná o částice, které jsou epistémickými komentáři k obsahu věty a výrazovými prostředky jistotní modalit. Štěpánková vysvětluje, že výraz *snad* se vztahuje k vlastnímu ohnisku a zdůrazňuje tak

⁷⁷CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. s. 296

⁷⁸Karlík P., Nekula M., Rusínová Z. (eds.) *Příruční mluvnice češtiny*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1995. s. 358-359

⁷⁹Miroslav Grepl (1), Radek Šimík (2) (2017): EPISTÉMICKÁ MODALITA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: https://www.czechency.org/slovník/EPISTÉMICKÁ_MODALITA (poslední přístup: 25. 3. 2020)

⁸⁰Karlík P., Nekula M., Rusínová Z. (eds.) *Příruční mluvnice češtiny*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1995. s. 641-642

⁸¹*Anotace Pražského závislostního korpusu na tektogramatické rovině, Anotátorská příručka*, Technical report, ÚFAL MFF UK, Prague, Czech Republic, 2005, s. 536

jeho specifičnost a zároveň signalizuje komunikační funkci výpovědi. Lze předpokládat, že se aktualizátor se drží v postavení před zasaženým výrazem, je tedy zřejmé, který výraz zdůrazňuje, a ve větě se pohybuje společně s ním.⁸²

V souvislosti s výrazem *snad* se dále setkáváme s termínem prototypické rematizátory⁸³. Takové rematizátory jsou schopné rematizovat jak jeden, tak více prvků věty a mít tak užší či širší dosah. Může se vyskytovat jak v ohnisku (kde rematizuje celé ohnisko), tak v základu (kde rematizuje základ). Jeho význam většinou obsahuje buď rys zdůraznění nebo vytýkání.⁸⁴

Slovník spisovného jazyka českého se téměř shoduje s definicí, kterou uvádí jak *Příruční mluvnice češtiny*, tak *Mluvnice současné češtiny* a označuje tento prvek jako výraz vyjadřující možnost, pravděpodobnost, jistou pochybnost, či nejistotu.⁸⁵ Jedná se tedy o různé postoje, které mluvčí vyjadřuje, a z toho důvodu se na základě výše uvedených charakteristik přiřkláníme a řadíme tento výraz mezi částice.

Ve španělském slovníku tomuto tvaru odpovídají výrazy *quizá*, *tal vez* a *a lo mejor*. Naším cílem bude nyní, stejně jako v předchozích analýzách, zmapovat i další způsoby jeho překladu ve španělských textech, syntaktické pozice a možné kolokace. Jak již vyplývá z úvodu této kapitoly, dalším výrazem, který podrobíme korpusové analýze bude částice *snad*. Do vyhledávání zadáváme výraz a následně zkoumáme, jakým způsobem byl tento výraz přeložen a jaký je jeho význam. Avšak předpoklad zůstává stejný, tedy dokázat, jestli výrazy se “spornou“ aktualizací mají schopnost aktualizovat či nějakým způsobem vyzdvihovat a konkretizovat daný člen či určitou složku v kontextu věty.

⁸²ŠTĚPÁNKOVÁ, Barbora. *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2014. *Studies in computational and theoretical linguistics* s. 29-30

⁸³Termín *rhematizer* ve své práci poprvé zmiňuje Jan Firbas. Omezuje se na specifickou kategorii částic, které jsou známé pod různými názvy, jako rematizátory či fokalizátory. *CzechEncy* vysvětluje tyto výrazy jako částice senzitivní na aktuální členění, typicky jako *focus sensitive particles*, dále jako fokusační částice, aktualizací částice, zdůrazňovací částice či gradační částice.

⁸⁴*Anotace Pražského závislostního korpusu na tektogramatické rovině, Anotátorská příručka*, Technical report, ÚFAL MFF UK, Prague, Czech Republic, 2005, s.536

⁸⁵*Slovník spisovného jazyka českého*, Ústav pro jazyk český, 2001

Ve španělštině bývají tyto výrazy popisovány jako pragmatické markátory, jak ve své publikaci uvádějí B. Zavadil & P. Čermák, a jsou považovány za minimální výstavbové jednotky výpovědi. Úlohu pragmatických markátorů dále plní modální adverbia *quizá*, *quizás* a *tal vez*.⁸⁶ Aurová (2013, s.19) ve svém článku⁸⁷ popisuje výraz *quizás* jako operátor epistémické modaloty. Podobně jako v češtině, i ve španělštině záleží u tohoto výrazu na míře pravděpodobnosti platnosti výpovědi nebo hypotézy, kterou mluvčí projevuje. Z morfologického hlediska klasifikujeme výraz *quizá(s)* jako adverbium pochybnosti, ovšem vzhledem k rozvoji oboru lingvistiky bývá v současných publikacích běžně označován jako operátor: „*Tradicionalmente, desde el punto de vista morfológico, quizá(s) se ha clasificado como adverbio de duda. Sin embargo, dada la evolución de la lingüística en la segunda mitad del siglo XX hacia la pragmática, se le ha etiquetado de operador.*“⁸⁸

Carbonero Cano (1980, s. 173) řadí výraz *quizá(s)* a jeho synonyma *tal vez* a *acaso* společně do jedné skupiny, kterou označuje jako tzv. *formuladores de duda*. Všechny tyto výrazy je možné obecně zařadit mezi příslovce, která jsou ve španělské tradici vyhodnoceny jako příslovce modifikující epistemickou modalitu.

Španělské adverbium *quizá(s)* funguje jako modifikátor neboli operátor (*operador de modalidad*), který v kontextu přímo ovlivňuje užití způsobu, kterými jsou ve španělštině indikativ a subjunktiv. Z toho důvodu byly tyto „příslovce“ pojmenovány jako *operadores de la modalidad*, *operadores modalizadores* anebo *modalizadores*.⁸⁹ Primární funkcí příslovcí je modifikování sloves (*habla rápido*), sekundární funkcí je modifikování příslovcí (*muy bueno*) a další funkcí příslovcí je modifikování adjektiv (*muy bueno*). Současně se hovoří rovněž o schopnosti adverbii modifikovat celou větu.

⁸⁶ZAVADIL, Bohumil; ČERMÁK, Petr; *Mluvnice současné španělštiny*, Lingvisticky interpretační přístup, Univerzita Karlova v Praze, Karolinum, 2010, s. 145-146

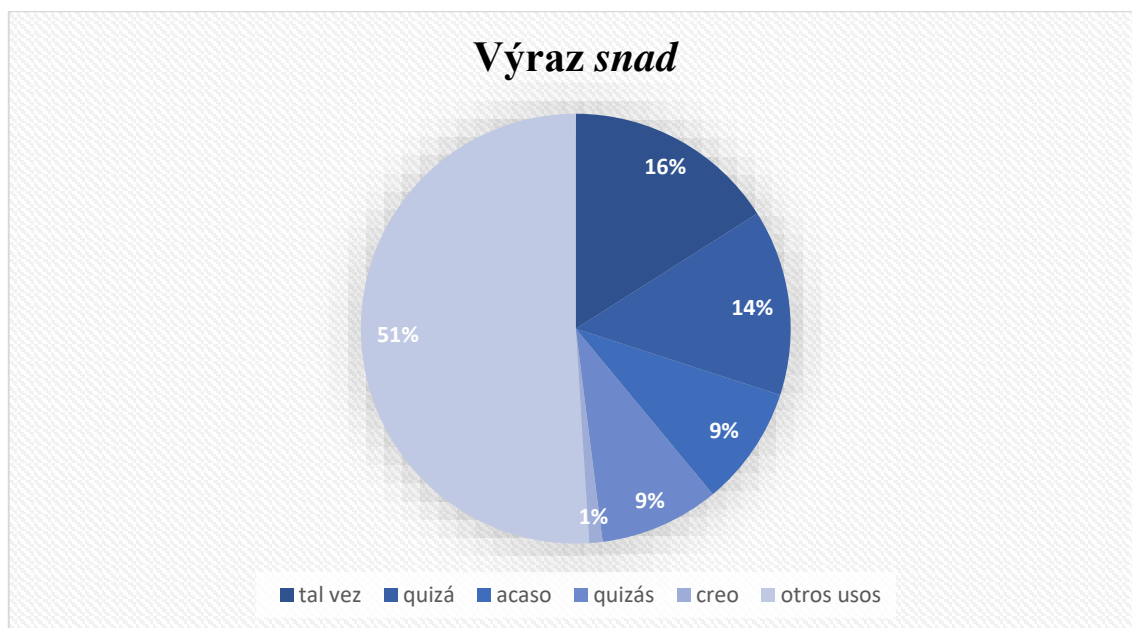
⁸⁷*El uso del subjuntivo/indicativo con el operador de modalidad quizá(s): análisis del corpus*

⁸⁸AUROVÁ, Miroslava. *El uso del subjuntivo/indicativo con el operador de modalidad quizá(s): análisis del corpus* (Print) Écho des Etudes Romanes, Vol. IX / Num. 1 2013 Revue semestrielle de linguistique et littératures romanes, České Budějovice, 2013. s. 19

⁸⁹AUROVÁ, Miroslava. *El uso del subjuntivo/indicativo con el operador de modalidad quizá(s): análisis del corpus* (Print) Écho des Etudes Romanes, Vol. IX / Num. 1 2013 Revue semestrielle de linguistique et littératures romanes, České Budějovice, 2013. s. 22

6.2.2 Výsledky korpusové analýzy

Při zadání výrazu *snad* se v korpusu vyskytovalo celkem 12 496 výskytů daného výrazu. Elektronická databáze Treq udává, že českému výrazu v korpusu nejčastěji odpovídají španělské výrazy v tomto pořadí sestupně: *tal vez*, *quizá*, *quizás*, *acaso*, *creo*. Ve zbývajících případech se jednalo o jiné způsoby překladu, nebo podobně jako v ostatních analýzách byl výraz vynechán a jeho význam do španělštiny byl vyjádřen jinými překladatelskými řešeními. Na následujícím grafu znázorňujeme výskyt španělských ekvivalentů pro výraz *snad* při překladu českých textů do španělštiny.

Graf č.2. Vlastní zpracování. Výskyt španělských ekvivalentů pro výraz *snad* v databázi Treq, Vavřín, M. – Rosen, A.: Treq. FF UK. Praha 2015. Dostupný z WWW: <https://treq.korpus.cz/>

Ve většině případů se se jedná o ukazatel pravděpodobnosti, který se v překladu do španělštiny nejčastěji vyskytuje v kolokacích se slovesy, které svým způsobem modifikují, a dále pak velmi často také se spojky a s předložkami. V následující výpovědi (27) vyjadřuje mluvčí plnou jistotu (přesvědčení, víru) o platnosti kladného obsahu výpovědi a zároveň podiv nad tím, že jde o jednoho z nejproslulejších malířů. Výraz *snad* se v následujících dvou úryvcích objevuje v rematické části výpovědi, tedy v ohnisku, a modifikuje tak zcela novou informaci z předchozího kontextu pro čtenáře neznámou.

- (27) *Průvod vedl a sám nesl přední konec rakve mistr Francesco Monterga, **snad** nejproslulejší z malířů, kteří využívali nepřilíš štědrého mecenášství vévody z Volterry.*

*Quien presidía el cortejo, cargando el solo con el extremo delantero del ataud, era el maestro Francesco Monterga, **quizás** el más renombrado de los pintores que estaban bajo el mecenazgo, bastante poco generoso por cierto, del duque de Volterra.*

- (28) *Při bohatýrské večeři se dr. Krafft poprvé odhodlal pít víno, **snad** aby dokázal svou mužnost.*

*Durante aquella cena heroica el doctor Krafft se propuso, por primera vez, tomar vino, **quizás** para demostrar su hombría.*

- (29) ***Snad** proto, že jsem už znal pravdu, uvědomil jsem si, že maminka je skutečně bledá a vyhublá a má unavené oči.*

*Sin embargo, **quizá** porque ahora sabía la verdad, percibí por primera vez que mamá estaba pálida, demacrada, con los ojos cansados.*

Jestliže se tyto výrazy vyskytují na začátku výpovědi (29), bývá velice obtížné určit jejich dosah. Jak jsme zmiňovali, mohou mít dosah na některé z prvků věty, ale dokonce i na celou větu. Pokud se prvky vyskytují na konci výpovědi, je možné snadno určit jejich dosah, zejména se substantivy a adjektivy. Toto řešení v překladu vytvořilo jednoznačně dosah k substantivům. Jedná se tak o kontext, kde by se dalo hovořit o aktualizaci daného prvku. V češtině to tak jednoznačné není, může se vztahovat jednak k substantivům a taktéž ke slovesu (30). Ovšem z následující výpovědi není zcela jasné, zda mluvčí vyjadřuje podiv nad tím, že mu to prozradil jeho čich, nebo zda se vztahuje k vůni. Rovněž nám tento úryvek umožňuje pohled na částici *snad*, která je v jedné a té samé větě přeložena výrazem *tal vez* a zároveň výrazem *quizá*.

- (30) *To **snad** čich mu prozradil slaboučkou vůni, **snad** ucítil na hřbetě rukou a na tváři, že vzduch je teplejší právě na tom místě, kde jej možná na zlomek okamžiku o několik stupňů ohřálo tělo člověka, který tam stál.*

***Quizá** su olfato detectase débil perfume, **tal vez** la piel del dorso de sus manos y de su rostro sintiese la elevación de temperatura en aquel punto concreto donde la presencia de una persona podía haber elevado por un instante, en diez grado, la temperatura de la atmósfera inmediata.*

Podobně jako v předchozím úryvku i zde platí, že čím více se daný ukazatel pravděpodobnosti vyskytuje na začátku výpovědi, tím více se rozšiřuje interpretace prvků, které má v dosahu, poněvadž takto může zpochybnit i celou výpověď. Vyjadřuje především nejistotu.

- (31) ***Snad** během těch krátkých měsíců jejich lásky nikdy neviděl krásu jejích očí s takovým pohnutím, nikdy je nemohl, jako teď, přirovnávat k jejich zářícím dvojníkům: k černým drahokamům, k hlubokému, klidnému, sluncem zalitému moři, k písčitému, věkem kolébanému dnu, k černým višním se stromu jejího těla, k jejímu vřelému srdci.*

***Quizás**, durante sus breves meses de amor, nunca vio la belleza de los ojos con tanta emoción, ni pudo compararlos, como ahora, con sus gemelos brillantes: joyas negras, hondo mar quieto bajo el sol, fondo de arena mecida en el tiempo, cerezas oscuras del árbol de carne y entrañas calientes.*

Co se týká španělského ekvivalentu *acaso*, docházíme zde k zajímavému zjištění. Vyskytoval se převážně v otázkách, nejčastěji pak v kolokacích se slovesy (32). Z hlediska syntaktické pozice si můžeme všimnout skutečnosti, že se vyskytuje jak v tematické, tak v rematické části věty.

- (32) *Nebo si **snad** myslíš, že jsem si nekalým způsobem nahrabal veškeré jmění kromě těch osmdesáti tisíc, co jsem ti dal, aby sis zařídil cestovní kancelář?*

(32) ¿O **acaso** crees que toda mi fortuna ha sido suciadamente obtenida, con la única excepción de los ochenta mil personas que te proporcioné para que te instalaras con la Agencia?

(33) César Santos jim odpověděl, že právě za to jsou placeni: nejsou **snad** vojáky?

César Santos les respondió que justamente para eso les pagaban: ¿no eran soldados, **acaso**?

S výrazem *tal vez* se ve španělštině setkáváme obvykle na začátku výpovědi, nejčastěji v kolokacích s adverbii, a stejně tak se zájmeny. V těchto případech je složité určit dosah těchto částic, vzhledem k jejich pozici ve výpovědi.

(34) ***Snad** právě v této době začala pomýšlet na smrt jako na vyšší stupeň nečinnosti, kdy už není zapotřebí udržovat v žilách koloběh krve ani hnát vzduch do plic, odpočinek je úplný, není už více nutno uvažovat, cítit, ba ani existovat.*

*¿**Tal vez** en esa época comnzó a rondarla la idea de la muerte, como unestado superior de perenza, en el cual no tendría que mover la sangre en sus venas o el aire en sus pulmones, el descanso sería total, no pensar, no sentir, no ser?*

(35) *Právě takové kroky by **snad** postačovaly k tomu, aby všichni získali uklidňující jistotu, že současná rezignovanost tvůrců politik za vleklého poklesu byla obrovskou chybou, která už se nebude opakovat.*

***Tal vez** eso fuera suficiente para tranquilizar a todo el mundo, en el sentido de que la aquiescencia actual de las autoridades ante un recesión prolongada fue un error horrible que **no** se repetirá.*

Dalším ze způsobů, jak lze daný význam a funkci prvku převést do španělštiny, a který korpus zároveň nabízí, ačkoliv se nejedná o ekvivalent je prostřednictvím tzv. postojových predikátorů, jelikož tyto funkční prvky ekvivalent mít nemusí. Tyto predikátory mají schopnost vyjádřit různé stupně jistoty (víry) mluvčího o platnosti sdělovaných obsahů, pokud jimi mluvčí signalizuje svůj postoj (míru jistoty, přesvědčení) v momentu promluvy. Mají proto ve španělštině formu prezentu a formu první osoby.

Jestliže se objevují ve formě času minulého, pak nevyjadřují aktuální postoj (míru jistoty) mluvčího v okamžiku promluvy, nýbrž stávají se součástí propozičního obsahu výpovědi a mají potom funkci deskriptivní.⁹⁰

V korpusu byl tento příklad užíván opakovaně, a to vždy ve významu “to se mi **snad** zdá“ “to **snad** není pravda“ “já **snad** omdlím“ “to **snad** ne“ “to je **snad** sen“, do španělštiny ve většině případů v těchto kontextech vyjádřen prostřednictvím následující výpovědi: “No me lo puedo creer“.

(36) *No to **snad** není možný!*

*¡No me lo **puedo** creer!*

Rovněž se v korpusu při překladu vyskytoval poměrně často výraz *posiblemente*, který ve španělštině taktéž odpovídá výrazu *snad* v češtině a objevuje se v ohnisku věty.

(37) *Dokonce se šušká, že USA a jejich evropští spojenci odmítli tiché nabídky několika předních rozvíjejících se ekonomik, že poskytnou dodatečné financování, **snad** ve snaze předejít rozředění svého vlastního kapitálu.*

*En realidad, se rumorea que los EE. UU. y sus aliados europeos rechazaron ofrecimientos discretos de varias economías en ascenso para aportar financiación suplementaria, **posiblemente** para **no** diluir su propio capital.*

Na závěr této analýzy můžeme konstatovat, že výraz *snad* vytváří existenci škály (plná jistota (přesvědčení) – vysoký stupeň přesvědčení – střední stupeň přesvědčení o platnosti obsahu).⁹¹ Částice, jimiž mluvčí výpověď různým způsobem zapojuje do kontextu, modifikuje tak funkci a význam výpovědi, která je signalizována jinými prostředky implikace, respektive jejich užití určitý kontext implikuje. Jeho aktualizací funkce je tedy skutečně sporná.

⁹⁰Miroslav Grepl (2017): EPISTÉMICKÝ PREDIKÁTOR. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: https://www.czechency.org/slovník/EPISTÉMICKÝ_PREDIKÁTOR (poslední přístup: 25. 3. 2020)

⁹¹Miroslav Grepl (1), Radek Šimík (2) (2017): EPISTÉMICKÁ MODALITA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: https://www.czechency.org/slovník/EPISTÉMICKÁ_MODALITA (poslední přístup: 25. 3. 2020)

6.3 Výraz *nejspíš*

6.3.1 Obecné charakteristiky

Stejně jako výraz *skoro* bývá v českých jazykových příručkách a gramatikách zařazován mezi částice typicky modální i výraz *nejspíš*, který „vyjadřuje vztah mluvčího ke skutečnosti vyjádřené výpovědi z hlediska stupně její platnosti.“⁹² Tyto částice slouží k vyjádření míry pravděpodobnosti, nebo pochybnosti. Obdobně je na výraz *nejspíš* nahlíženo v *Příruční mluvnici češtiny*, navíc mohou mít ve výpovědi účinek jako subjektivní užití způsobových sloves nebo futura (to musí být omyl/ to bude omyl/ to je nejspíš omyl). „Přestože nejde o větné členy, nelze se na modální částice ptát doplňovacími otázkami, lze jimi však (v kombinaci s odpověďovými částicemi ano/ne) odpovídat na otázky zjišťovací. Budeš doma? **Nejspíš** ne.“⁹³ Můžeme je řadit do jedné skupiny společně s dalšími výrazy *spíš*, *spíše* a *nejspíše*, které také uvádíme v tabulce aktualizátorů se “spornou“ aktualizací funkcí. Modální částice *asi*, *snad*, *nejspíš*, *jistě*, *zajisté*, *možná*, *pravděpodobně* aj., udávají stupeň pravděpodobnosti obsahu výpovědi. V důsledku jejich užití můžeme výpověď charakterizovat na pomyslné ose od nejvíce pravděpodobné výpovědi po nejméně pravděpodobnou výpověď.⁹⁴

Výrazy, které mohou mít ve výpovědi vedle funkce modalitní i funkci zdůrazňovací mohou vystupovat taktéž ve funkci rematizátorů. „Jako rematizátory zachycujeme tyto homonymní výrazy v těch případech, kdy mají jen funkci zdůrazňovací a na základě jejich pozice ve větě záleží význam a zpravidla se vztahují jen k určité části věty. Tyto výrazy zachycujeme tehdy, nesou-li modální význam, a zvláště tehdy, vztahují-li se k celé větě a nezáleží u nich na tom, kde v povrchovém slovosledu stojí.“⁹⁵

Ve španělštině je na tyto výrazy nahlíženo jako na adverbia. Podle Ofelie Kovacci neplní adverbia ve větě zásadní funkce, ale naopak funkce periferické. Například vynecháním výrazu *probablemente* je možné pozměnit tzv. způsob (modus) věty, protože postoj mluvčího se změní, a na místo vyjádření pochybnosti vyjadřuje ujištění:

⁹²CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. s. 296

⁹³Karlík P., Nekula M., Rusínová Z. (eds.) *Příruční mluvnice češtiny*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1995. s. 359

⁹⁴Tamtéž. s. 359

⁹⁵*Anotace Pražského závislostního korpusu na tektogramatické rovině, Anotátorská příručka*, Technical report, ÚFAL MFF UK, Prague, Czech Republic, 2005, s. 913

Carlos, **probablemente**, estaba bostezando o tenía vuelta la cabeza a otro lado con indiferencia. [C. Martín Gaité, *El Balneario*, 5]

*Era **probablemente** como Carlos estaba bostezando o tenía vuelta la cabeza a otro lado.

Gramática descriptiva de la lengua española popisuje adverbia jako výrazy modifikující adjektiva, slovesa i adverbia a jejich schopností je zdůrazňovat je z hlediska kvality i kvantity. Význam těchto vět souvisí s modalitou, tedy postojem mluvčího, může se pak jednat o věty vyjadřující určité ujištění či pochybení, jde o tzv. *oraciones aseverativas* a *oraciones dubitativas*. Do této skupiny se mimo jiné řadí i adverbia *probablemente*, *tal vez*, *posiblemente*, *quizás*, která mají schopnost naznačit pochybnost ve větě bez jakýchkoliv dalších charakteristických rysů. Veškeré tyto výrazy jsou vzájemně zaměnitelné beze změny jejich významu. Zmíněná příslovce bývají velmi často ukazatelem pochybného postoje mluvčího v hovorové španělštině.⁹⁶ Můžeme konstatovat, že výraz *nejspíš* vytváří existenci škály: plná jistota (přesvědčení) – vysoký stupeň přesvědčení – střední stupeň přesvědčení o platnosti či neplatnosti obsahu výpovědi (pochybnost).⁹⁷

Slovníkovému překladu odpovídá výrazu *nejspíš* do španělštiny výraz *probablemente* a jeho synonyma. Naším cílem bude nyní zmapovat další varianty jeho překladu ve španělských textech.

6.3.2 Výsledky korpusové analýzy

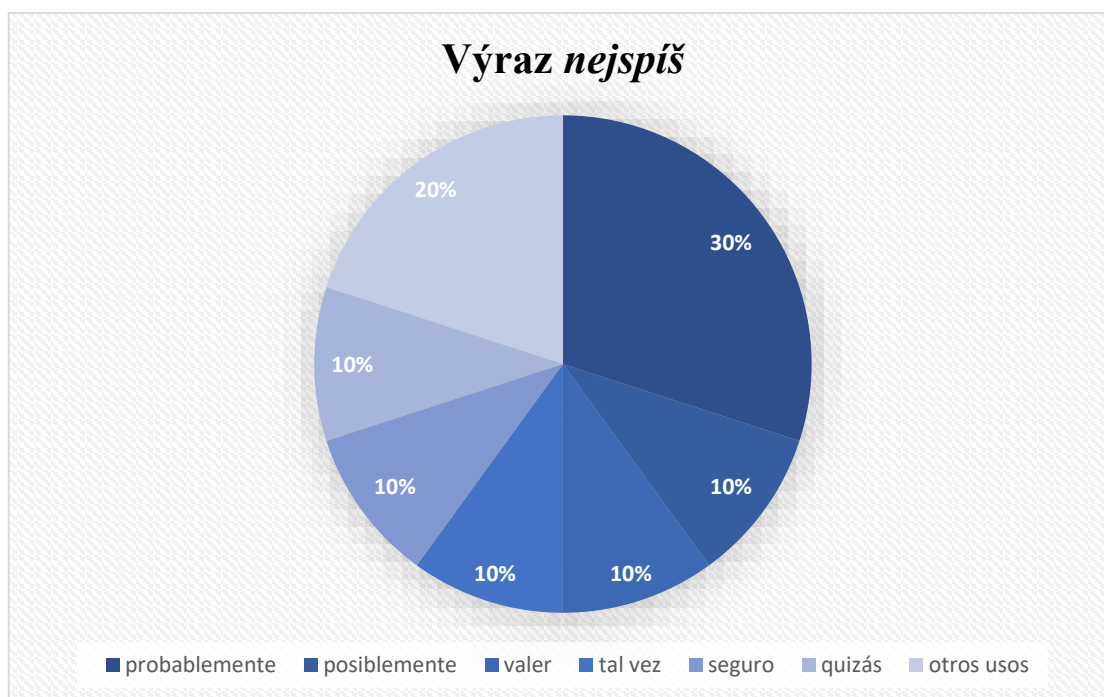
Jak již vyplývá z úvodu této kapitoly, dalším výrazem, který podrobíme korpusové analýze bude výraz *nejspíš*. Při analýze postupujeme stejným způsobem jako v předešlé analýze. Do vyhledávání zadáváme konkrétní výraz. Následně provádíme průzkum, jakým způsobem byl tento výraz přeložen a jaký je jeho význam. Avšak předpoklad zůstává stejný, tedy dokázat, jestli výrazy se “spornou“ aktualizační funkcí

⁹⁶KOVACCI Ofelia, *Gramática descriptiva de la lengua española. El adverbio*, Universidad de Buenos Aires, s.755-779

⁹⁷Miroslav Grepl (1), Radek Šimík (2) (2017): EPISTÉMICKÁ MODALITA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: https://www.czechency.org/slovník/EPISTÉMICKÁ_MODALITA (poslední přístup: 25. 3. 2020)

mají schopnost aktualizovat či vyzdvihovat a konkretizovat daný člen či určitou složku v kontextu věty.

Při zadání výrazu *nejspíš* bylo v korpusu nalezeno celkem 3 041 výskytů. Vysoký počet výskytů si opět omezíme prostřednictvím políčka “konkordance“ na počet příkladů 250, aby bylo možné reprezentativní vzorek lépe analyzovat. Elektronická databáze Treq udává, že českému výrazu *nejspíš* v korpusu nejčastěji odpovídají španělské výrazy v tomto pořadí sestupně: *probablemente*, *quizás*, *seguro*, *tal vez*, *valer*, *posiblemente*. Ve zbývajících případech se jednalo o jiné způsoby překladu. Na následujícím grafu jsou opět znázorněny výskyty španělských ekvivalentů pro výraz *nejspíš* při překladu českých textů do španělštiny.

Graf č.3. Vlastní zpracování. Výskyt španělských ekvivalentů pro výraz *nejspíš* v databázi Treq, Vavřín, M. – Rosen, A.: Treq. FF UK. Praha 2015. Dostupný z WWW: <https://treq.korpus.cz/>

Po přečtení úryvků uváděných v korpusu docházíme k závěru, že použitím výrazu *nejspíš* dávají mluvčí zcela vždy najevo pravděpodobnost platnosti výpovědi. Z následujících výpovědí také vyplývá, že mluvčí tyto částice nepoužívají nadbytečně, někdy je spíše opakují pro zdůraznění důležité informace (38), (39). Signalizují tak pravděpodobnost dané situace, avšak zároveň tak oslabují jistotu svého výroku.

(38) *Nejspíš máte pravdu, pane Flavio.*

Probablemente tengáis razón, messer Flavio.

(39) *Nejspíš za to mohl můj otec, všechny ty knihy od Paula Févala, Julese Vernea, Alexandra Dumase a tolika dalších, jež mi dal přečíst, než se zabil při dopravní nehodě, která ze mě udělala sirotka.*

Probablemente fue culpa de mi papá, de esos libros de Paul Féval, Julio Verne, Alejandro Dumas y tantos otros que me hizo leer antes de matarse en el accidente que me dejó huérfano.

Ve výsledcích analýz se výraz *nejspíš* poměrně často vyskytoval v pozicích na začátku větných konstrukcí. V následující výpovědi (40) vyjadřuje mluvčí podiv nad tím, jak byl citlivý, a to co do kvality, tak do kvantity. Pokud stojí takovýto prvek na začátku výpovědi, může mít v dosahu kterýkoli z prvků výpovědi, hlavně i celou výpověď. Pokud stojí výraz spíše na konci výpovědi, jeho zdůrazňující funkce je v rámci menší možnosti zasažení většího množství prvků pravděpodobnější.

(40) *Nejspíš byl přehnaně citlivý.*

Quizás era demasiado sensible.

(41) *Otevřel láhev **nejspíš** velmi drahého vína a nabídl jí sklenku.*

*Él abrió una botella de vino, **posiblemente** muy caro, y le ofreció una copa.*

(42) *Projíždí křivolakými ulicemi, v ústech má cigaretu a v hlavě **nejspíš** plno starostí.*

*Circula por las calles sinuosas de Praga con un cigarrillo en los labios y **seguro** que su cabeza está rebosante de preocupaciones.*

Vzhledem k omezenému rozsahu nelze popsat každý jednotlivý výskyt, protože množství informací by se stále opakovalo, z toho důvodu se snažíme informace více syntetizovat. Na základě výsledků korpusu Treq tedy uvádíme jednotlivé příklady, v nichž byl význam vět obdobný, pouze byl pro překlad z češtiny do španělštiny použit odlišný ekvivalent. Tyto částice pomáhají mluvčím vyjádřit jejich pocity, co si myslí a upozorňují jimi na to, že nemusí mít zcela pravdu.

- (43) *Nejspíš proto, že jako každý se občas potřebuju s někým podělit o to, co mě trápí nebo co mě těší.*

Tal vez porque, como todo el mundo, necesito de vez en cuando compartir con alguien las cosas que me angustian o me hacen feliz.

- (44) *Nejspíš si říkali, že na cestě, která nemá oficiální ráz, ani ne čtyřdenní a při vynikající předpovědi počasí se to nemusí brát tak přísně.*

Tal vez se pensó que en un viaje sin carácter oficial, de menos de cuatro días y con excelentes pronósticos del tiempo no era para tratarlo con demasiado rigor.

Výraz *nejspíš* se v korpusu objevuje také jako ekvivalent ke španělským výrazům pravděpodobnosti *valer, con más probabilidad a a lo mejor*.

- (45) *Je to docela daleko, ale **nejspíš** to za to stojí.*

*Esta algo lejos, pero **puede valer** la pena.*

- (46) *Nejspíš ovšem na hřbitově v Burgosu.*

Con más probabilidad: en el cementerio de Burgos.

- (47) *Ty **nejspíš** ani nevíš, co to je, svatoušku.*

A lo mejor tú ni sabes lo que es eso, santito.

Další z možností, jak daný výraz přeložit, a který korpus nabízí je prostřednictvím způsobového slovesa, nebo tzv. modálního slovesa. Nejčastěji ve formě *deber de haber* či *deber de ser*. V obou případech má funkci ukazatele pravděpodobnosti, nejdříve však v kolokaci se slovesem (48), a poté se substantivem (49).

(48) *Nejspíš* se navoněla od hlavy až k patám.

Se **debía de haber** perfumado de pies a cabeza.

(49) *Ty černé rýhy jsou nejspíš* odpadky.

Las estrías negras debían de ser basura.

Na základě korpusových dat bychom mohli konstatovat, že ve výpovědích bylo při překladu rovněž velice často užíváno slovesa *parecer*, ve významu “dělat dojem, považovat, zdát se”. Toto sloveso patří do skupiny sloves konstatujících nějakou událost. V tomto případě odpovídá sloveso *parecer* modalitě epistémické.

(50) *To bylo ovšem otravné, ale jak vidno, hrozilo, že to nejspíš* bude pravda.

Evidentemente, resultaba decepcionante, pero parecía ser verdad.

Sloveso *parecer* ale také funguje jako sponové sloveso stejně jako slovesa *ser/estar*. Pak záleží na tom, jaký význam má jmenná část slovesa.

(51) *A Guerreiro nejspíš* říká něco podobného, když tvrdí, že jedinou cestu, která je ještě otevřená autentické literární tvorbě, je třeba hledat v podezření, v negaci, ve špatném svědomí spisovatele, ukovaném v dílech autorů *Bartlebyho* souhvězdí ...

Y Guerreiro parece decir algo por el estilo cuando sostiene que en la sospecha en la negación, la mala conciencia del escritor, fraguada en las obras de los autores de la constelación *Bartleby* ...

V následující větě je výraz *nejspíš* překládán španělským ekvivalentem *al parecer*. Pokud se nad překládaným výrazem více zamyslíme, zjistíme, že překlad může být však na základě kontextu pochopen spíše ve významu *zdánlivě, zjevně*,

očividně, na první pohled, zřetelně. V každém případě má stejnou funkci, a to zasahovat do epistemické modality. Ve výpovědi má funkci tzv. operátoru epistemické modality, který může v určitých případech zpochybnit celou výpověď.

(52) **Nejspíš** si zlomila nějakou kost na hlavě!

*¡Se ha abierto la cabeza, **al parecer!***

Jak bylo řečeno již výše, modální částice vyjadřují jistou míru pravděpodobnosti. Mluvčí, kteří je používají, si v některých případech nemusejí být zcela jisti tím, co tvrdí. Tyto částice jim pomáhají vyjádřit, co si myslí, avšak upozorňují jimi na to, že nemusí mít zcela pravdu. Český jazyk má tendence zachovávat pozici fokalizátoru co nejbližší k nové rématu a na druhou stranu španělský jazyk má sklony umisťovat aktualizační částici i do pozic vzdálenějších od vlastního rématu.

(53) **Nejspíš** to byli Němci, protože když jsem jim popřál, aby si to užili, odpověděli mi německy.

Una pareja de alemanes, **supongo**, porque cuando les dije que se lo pasaran bien me contestaron en alemán.

Z poslední výpovědi, kterou zde prezentujeme, je patrné, že mluvčí si není úplně jistý, jakým způsobem se daná věc přihodila, chce popsat, co se přihodilo, ovšem připouští i jinou než uváděnou možnost. Informace o epistemické modalitě se v následující výpovědi přesunula do rematické části. V češtině se výraz *nejspíš* vyskytuje na začátku výpovědi, španělština to řeší vsuvkovým slovesem, které dává z hlediska toku informací naopak až na úplný konec výpovědi. Samotný výraz epistemické modality se přesunul do ohniska výpovědi, což v češtině není přirozené.

(54) **Nejspíš** ho tam někde zabili.

*Lo matarían, **supongo.***

Na rozdíl od předchozí analýzy, ve které býval výraz *skoro* ve většině případech do španělštiny překládán odpovídajícím ekvivalentem, v této analýze tomu tak nebylo. Můžeme si všimnout, že výraz *nejspíš* byl překládán více způsoby, nejen prostředky, které jsou ve slovnících ve španělštině uváděny jako jeho ekvivalenty. Závisí především na překladateli, pro jaké překladatelské řešení se rozhodne. Jednou si překladatel vybral překlad zachováním ekvivalentu odpovídajícímu danému výrazu, po druhé však nikoli a zvolil překlad například prostřednictvím jiného slovního druhu, zpravidla slovesa.

Funkce tohoto výrazu nebyla jednoznačně aktualizační, ve většině kontextů se jednalo spíše o ukazatel pravděpodobnosti, který například v kolokacích se slovesy modifikoval určitou činnost (40), (44).

Další důležité zjištění této analýzy se týká také syntaktické pozice tohoto výrazu. V češtině se výraz *nejspíš* vyskytuje nejčastěji na samém počátku výpovědi, čímž obvykle uvozuje větu, avšak není výjimkou, pokud se vyskytuje v jiných syntaktických pozicích. Španělština pak těmto výrazům umožňuje libovolné pozice daného výrazu. Vyskytuje se v kolokacích se všemi slovními druhy, nejčastěji však se substantivy, s adjektivy, se zájmeny, se slovesy, s předložkami i se spojkami. Výsledkem této analýzy je další zajímavé zjištění, a sice, že výraz *nejspíš* býval hojně překládán prostřednictvím sloves *suponer* a *parecer*. Mluvčí, kteří tato slovesa použili, si nebyli zcela jisti tím, co tvrdí a měli tak potřebu svoji nejistotu určitým způsobem zdůraznit. Stejně tak tomu bylo i u výrazů *probablemente*, *posiblemente* a *tal vez*.

6.4 Výraz *vůbec*

6.4.1 Obecné charakteristiky

U některých výrazů, které řadí Štěpánková mezi aktualizátory se “spornou“ aktualizací funkcí narážíme na okruh otázek spojených se zařazením daného prvku do jedné kategorie z hlediska slovnědruhové příslušnosti. Velice často totiž bývá výraz *vůbec* zařazován na pomezí měrových adverbii a intenzifikačních částic a někdy bývá velice obtížné odlišit funkci těchto výrazů. Výraznou měrou přitom závisí především na výpovědním, a dokonce i situačním kontextu.⁹⁸ Z hlediska funkčně sémantického se pak chápou jako modální adverbia, která taktéž nemají podobu větného členu. *Mluvnice současné češtiny* řadí tento výraz společně s dalšími výrazovými prostředky *dokonce*, *přímo*, *respektive*, *rovněž*, *taky*, *totiž*, *zejména*, *zvláště*, aj. mezi částice postojové (modální), které slouží k vyjádření zpřesnění či potvrzení určité skutečnosti.⁹⁹

V *Mluvnici češtiny 2* je výraz *vůbec* uváděn taktéž mezi částicovými výrazy, které vznikly přehodnocením tzv. vytýkavých příslovcí, a to společně s dalšími výrazovými prostředky, který mi jsou *dokonce*, *hlavně*, *opravdu*, *teprve*, *zejména* a *zvláště*. Jejich primární funkcí je modifikovat a zdůrazňovat význam celé výpovědi i jejich částí. Z toho důvodu je řadí k částicím prostě zdůrazňovacím, kterými mluvčí hodnotí (zdůrazňuje) významnost a důležitost obsahu části textu.¹⁰⁰ V publikaci *Anotace Pražského závislostního korpusu na tektogramatické rovině* ještě doplňuje, že většina výrazů, které se vyskytují ve funkci zdůrazňovací, mohou fungovat také jako výrazy modifikující souřadící spojovací výraz. Mezi takové výrazy patří mimo jiné částice *vůbec* a některá příslovce: “v případě větné souřadnosti se může homonymní výraz *chovat jako rematizátor i jako výraz modifikující souřadící spojovací výraz. Rozhodující zde je, zda má výraz dosah na část některé ze souřadně spojených klauzulí. Pokud ano, jde o rematizátor.*“ Dále uvádí, že tyto výrazové prostředky „vyjadřují primárně adverbialní doplnění.“¹⁰¹

Slovník spisovného jazyka českého označuje tento prostředek jako adverbium, ovšem neuvádí žádné výraznější příslovečné užití, ba naopak uvádí, že tento výraz

⁹⁸*Naše řeč*, ročník 82, 1999, číslo 2, s. 72-78

⁹⁹CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. s. 296

¹⁰⁰PETR, J. *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia, 1986. s. 193, 235

¹⁰¹*Anotace Pražského závislostního korpusu na tektogramatické rovině. Anotátorská příručka*, Technical report, ÚFAL MFF UK, Prague, Czech Republic, 2005, s. 913, s. 1102

vyjadřuje nebo zdůrazňuje všeobecnou platnost výrazu ve výpovědi, ke kterému se vztahuje, a také se jedná o výraz, který ve výpovědi zesiluje zápor.¹⁰² Z toho důvodu se přiřkláníme k řazení tohoto prvku mezi částice.

Již v části teoretické jsme nastínili, že pro určení slovního druhu je v případě adverbii a částic nejpodstatnější kontextové posouzení toho,

*„zda jazykový prostředek vyjadřuje obvykle měrovou okolnost, za níž platí statický příznak substance (vlastnost vyjádřená zpravidla adjektivem-děšť **vůbec** nebyl silný), dynamický příznak substance (děj nebo stav, vyjádřený obvykle slovesem-dítě **vůbec** neplakalo) či příznak těchto příznaků (jiná okolnost, vyjádřená zpravidla příslovcem-**vůbec** to neřekl otevřeně). V takovém případě jde o **adverbium**. O částici se jedná, pokud jazykový prostředek vyjadřuje postoj mluvčího k míře příznaku, tj. modifikuje jeho platnost ve smyslu zdůraznění-jeden z nejslavnějších skladatelů **vůbec** či významové restrikce-o té otázce **vůbec** nic nevěděl nebo vyjadřuje-li postoj mluvčího k výstižnosti modifikovaného prostředku, tedy i oba póly jistotní modality-rád bych věděl, co si o tom **vůbec** myslí.“¹⁰³*

6.4.2 Výsledky korpusové analýzy

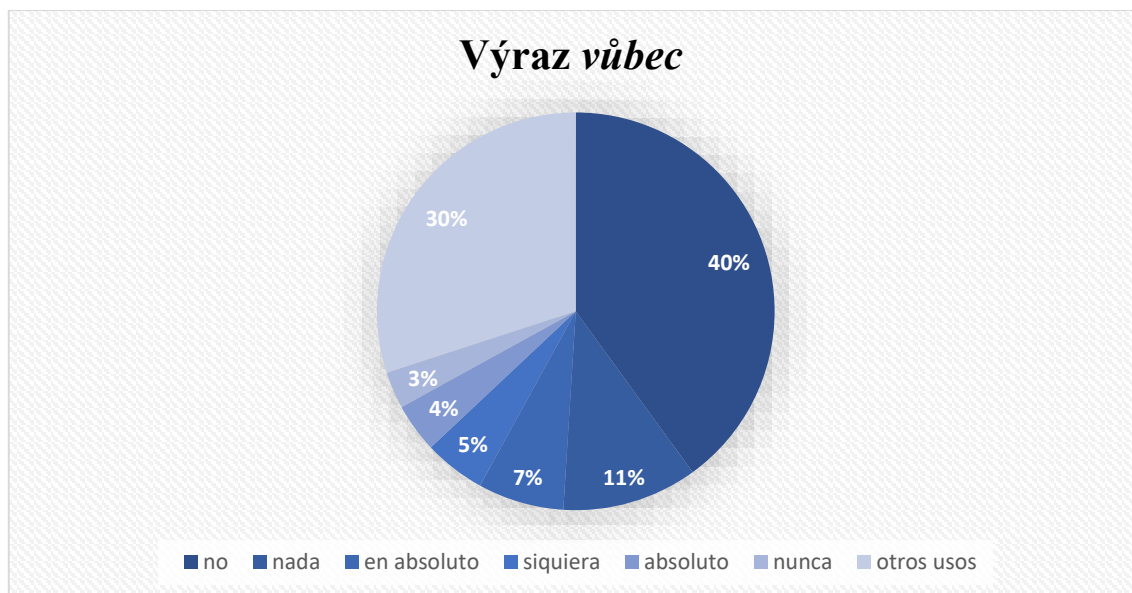
Při zadání výrazu *vůbec* do korpusu bylo nalezeno celkem 13 304 výskytů. Vysoký počet výskytů si opět omezujeme prostřednictvím políčka “konkordance“ na 250 příkladů, aby bylo možné reprezentativní vzorek lépe analyzovat. Elektronická databáze Treq uvádí, že českému výrazu *vůbec* v korpusu nejčastěji odpovídají španělské výrazy v tomto pořadí sestupně: *no, nada, en absoluto, siquiera, absoluto, nunca, ninguno*.

Po přečtení několika úvodních úryvků se však dozvídáme, že v ostatních případech se většinou jednalo o úryvky, ve kterých byl daný výraz zcela vynechán a do cílového jazyka nebyl překládán. Skutečnost, že výraz *vůbec* může mít několik významů potvrzuje hned několik prvních úryvků v korpusu. Považujeme za důležité dodat, že částice jsou v rozhovorech velmi různorodou skupinou. Objevují se jako vsuvková slova, jejichž význam někdy nemusí být pro danou větu příliš důležitý, záleží na výrazu samotném a do jaké míry je schopen zasahovat ohnisko výpovědi. Podle těchto funkcí se rozvíjí níže uvedené úryvky. Tyto prvky vždy musíme analyzovat

¹⁰²*Slovník spisovného jazyka českého. Ústav pro jazyk český, 2011.*

¹⁰³*Naše řeč, ročník 82, 1999, číslo 2, s. 72-78*

podle kontextu, v jakém se vyskytují. Následující graf znázorňuje výskyt španělských ekvivalentů pro výraz *vůbec* při překladu českých textů do španělštiny.

Graf č.4. Vlastní zpracování. Výskyt španělských ekvivalentů pro výraz *vůbec* v databázi Treq, Vavřín, M. – Rosen, A.: Treq. FF UK. Praha 2015. Dostupný z WWW: <https://treq.korpus.cz/>

Z hlediska slovnědruhovné příslušnosti jsme se v jednotlivých výpovědích snažili vyhodnotit, zda se jedná o adverbia nebo o částice. U následujících případů se domníváme, že se jedná o částice modifikační či intenzifikační. Jejich funkce ve větě je především zdůrazňovací a z pohledu syntaktické pozice je výraz *vůbec* situován na konec věty společně s novou informací a stojí v samotném ohnisku věty. V následujících třech větách je možné tento výraz přeložit ve významu “obecně“ “všechno“. Ve výpovědi (55) se jedná o kontext, o kterém můžeme jasně hovořit o aktualizací funkci výrazu *vůbec/ en general* a zároveň jako poslední člen výpovědi nese tento výraz největší výpovědní dynamičnost a vyskytuje se v ohnisku. Druhý úryvek (56) poukazuje na výraz, který vystupuje jako poslední člen výčtu a vytváří tak vlastní ohnisko, přesto, že má modifikovat výpověď.

(55) *Nenáviděla válku, nouzi, katalánskou střídmost a **vůbec** celé Španělsko.*

*Odiaba la guerra, las privaciones, la frugalidad catalana y España **en general**.*

(56) *Vzala ho sebou jen proto, že se zajímá o život, Vesmír a **vůbec**.*

*Ella le había invitado a acompañarla porque a él le interesaba la vida, el Universo y **todo lo demás**.*

(57) *Věděla, že dnes večer zpátky nemůže, a cítila, že už zpátky nemůže **vůbec**.*

*Sabía que aquella noche no volvería, y pensó que **nunca** se presentaría otra ocasión.*

Zvláštní pozornost věnujeme překladu českých výrazů do španělštiny, neboť v řadě případů nejsou a ani nemohou být české částice doslovně překládané a jejich překlad závisí do značné míry na kontextu. Podobně i ve dvou následujících úryvcích byl výraz *vůbec* v korpusu do španělštiny vyjádřen jinými výrazy zachovávajícími význam sdělení. Takových případů se v korpusu objevovalo značné množství, proto jsme se rozhodli zde uvést alespoň dva z nich. Českému výrazu *vůbec* v prvním úryvku odpovídá ve španělsky přeloženému textu příslovce a adjektivum. Při překládání není brán zřetel na jednotlivé prvky výpovědi, proto španělština umožňuje výraz *vůbec* zcela vynechat a nahradit jej jiným řešením s odpovídající funkcí a významem. Takovýto typ výpovědi dokládáme na druhém z úryvků. Rozumíme mu ve významu “doopravdy“ “opravdu“. V následující výpovědi (58) zůstává význam sdělení totožný, ovšem záleží zde na okolnostech výpovědi a kontextu. Řešení je ve španělštině pouze nahrazeno výrazem *completamente distintos*. V další výpovědi (59) je dáno opět kontextem, ve španělštině může být tato nemožnost přenesena a vyjádřena předložkou *hasta*, která vyjadřuje určitou hranici, podobně jako výraz *vůbec*.

(58) *Nebylo by to poprvé, co se vzkazy na recepci a vzkazy pode dveřmi **vůbec** neshodovaly.*

*No sería la primera vez que los mensajes dados en recepción y los recibidos por debajo de la puerta fuesen **completamente distintos**.*

(59) *Zpočátku měl problémy **vůbec** vysvětlit, co je měsíc.*

*Al principio, fue un problema **hasta** tratar de explicar qué era un mes.*

Snahou práce je zohlednit rovněž translátologické aspekty, proto zde zmiňujeme také příklad, který se v korpusu hojně vyskytoval v kolokacích se španělským substantivem *idea* ve významu “nemám ani nejmenší tušení“. Význam výrazu *vůbec* je přenesen do španělského *la menor*.

(60) *Já **vůbec** nevím, o čem mluvíš.*

*No tengo **la menor** idea de lo que estás diciendo.*

Částice se potom ve větách vyskytuje v negativních výpovědích, nejčastěji v kolokacích se slovesy. V korpusu je překládána prostřednictvím výrazu *ni siquiera* (61), *nada* (62) či *en absoluto* (63), a to ve významu v “žádném případě“. Zejména z hlediska kolokace je zajímavý hned následující úryvek, ve kterém se vyskytuje zdůrazňovací částice v kolokaci s adverbium ve významu “vlastně“, “skutečně“ či “doopravdy“.

(61) *Karel Čurda není k nalezení, nikdo netuší, kde je, jestli se schovává nebo ho zatkli, a vlastně jestli je **vůbec** ještě naživu.*

*Karel Čurda. Es inencontrable, nadie sabe dónde está, ni si está escondido o detenido **ni siquiera** si vive todavía.*

(62) *Záliv se ukázal mnohem rozlehlejším, než se domnívali, vzdálenosti zaznamené v jejich uctívaných mapách se **vůbec** nepodobaly skutečným mílím, a když už se jim zdálo, že se blíží k cíli, zjistili, že jim zbývá překonat ještě jeden záliv - San Pablo.*

*La bahía resultó mucho más extensa de lo que habían supuesto, las distancias marcadas en sus patéticos mapas en **nada** se parecían a las millas reales, y cuando creyeron llegar a destino resultó que aún les faltaba por atravesar una segunda bahía, la de San Pablo.*

(63) *Je to dost odvážný názor, ale pro můj článek se nehodí hlavně proto, že **vůbec** nesouhlasím s tím, co se v něm říká.*

*Es una opinión bastante valiente, pero no sirve para mi artículo, sobre todo, porque o estoy **en absoluto** de acuerdo con lo que dice.*

Dále v korpusu narážíme na úryvek, ve kterém je význam výrazu *vůbec* ve španělském textu vyjádřen adverbium *absolutamente*. V následujícím kontextu může vyjadřovat nelibost nad něčím a možná odmítání další konverzace o tom.

(64) *To přece **vůbec** nic nedokazuje!*

*¡Eso no prueba **absolutamente** nada!*

Ze všech výše uváděných úryvků je zřejmé, že výraz *vůbec* se vyskytuje i v pozicích vzdálenějších od vlastního rématu, dokonce i na začátku či na úplném konci věty, a to jak v českých, tak do španělštiny přeložených textech. Pokud se vyskytuje na konci výpovědi, tím spíše je funkce těchto výrazů zdůrazňující, jelikož se může vztahovat k určitému prvku. Vyskytuje se v kolokacích s mnoha slovními druhy, zejména pak se slovesy v negativním tvaru, jedná-li se o adverbia, nebo i se substantivy a dalšími slovními druhy, jedná-li se o částice. Někteří autoři pochybují o aktualizací funkci určitých výrazů, přestože jejich vztah s ohniskem věty je zřetelný a z pohledu mluvčího plní funkci zdůrazňující.

Na základě příkladů excerpovaných z korpusu jsme našli kontexty, kde se dá u výrazu *vůbec* předpokládat, že se nejpravděpodobněji jedná o funkci zdůrazňující,

a tedy tzv. aktualizační (55) a (56). Z toho důvodu si odvažujeme tvrdit a označit tento výraz v určitých kontextech jako aktualizátor.

V ostatních případech vystupuje ve funkci modifikační či intenzifikační částice, (61), (62) či (63) a zároveň i zde má tento výraz funkci zdůrazňující.

6.5 Výraz *stále*

6.5.1 Obecné charakteristiky

Podle Štěpánkové se jedná o jeden z výrazů, který je zahrnován v tabulce o sporně aktualizačních aktualizátorech. *Mluvnice češtiny 2* i *Czechency* se v definování tohoto výrazu shodují a řadí jej mezi adverbia měrová, která „vyjadřují široce okolnostní příznak slovesa jakožto příznaku probíhajícího v čase.“¹⁰⁴ Obvykle je možné adverbia třídit sémanticky podle typu okolností, které vyjadřují na adverbia místa, času, způsobu a příčiny. Označují také okolnostní příznaky sloves, adjektiv a adverbii v širokém smyslu a mohou vyjadřovat kvalitu, míru, intenzitu, zřetel, aj. Nicméně společně s příslovečným určením způsobu tvoří typ adverbialii, která nevyjadřují okolnosti, nýbrž tzv. vnitřní charakteristiku slovesného obsahu.¹⁰⁵

Štěpánková označuje výraz *stále* jako rematizátor v případech, kdy nejde o původní příslovce s významem “trvale“, v takovém případě se *stále* nevztahuje k ohnisku, ale většinou k adjektivnímu či adverbialnímu výrazu. Zároveň se může jednat o výrazy, jež jsou homonymní s časovým určením. Ovšem existují kontexty, ve kterých se tento výraz k ohnisku vztahuje, a potom se pravděpodobně může jednat o aktualizátor. Tyto výrazy s odlišným významem musíme tedy v korpusu od sebe důkladně odlišovat, protože toto ztěžuje vyhodnocení jeho funkce. Otázkou pak je, zda se jedná ještě o adverbium, nebo už má zdůrazňovací funkci.

¹⁰⁴PETR, J. *Mluvnice češtiny 2*. Skladba. Academia, Praha 1986, s. 188-191

¹⁰⁵Petr Karlík (2017): PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ MÍRY. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), *CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny*. URL: [https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ MÍRY](https://www.czechency.org/slovník/PŘÍSLOVEČNÉ_URČENÍ_MÍRY) (poslední přístup: 3. 4. 2020)

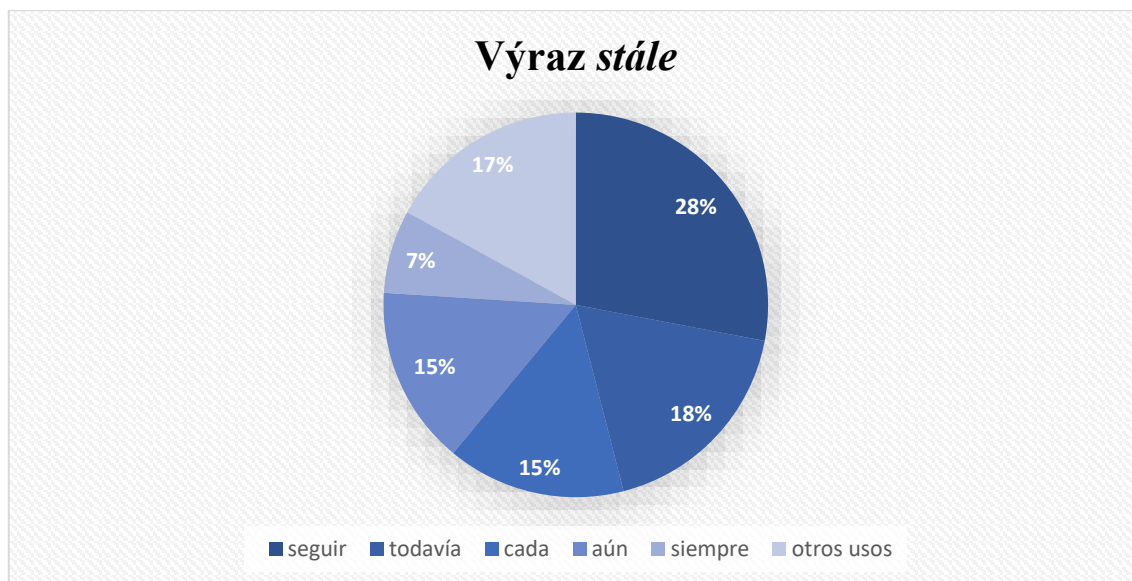
Nueva Gramática de la lengua española řadí výraz *todavía* k příslovcím a popisuje ho jako prostředek, který vyžaduje předchozí, nebo pozdější kontext, díky kterému popisuje danou situaci. Např. ve výpovědi *El niño duerme todavía* naznačuje trvání (*continuidad*) nebo přetrvávání (*persistencia*) předchozí situace. Tuto vlastnost sdílí společně se slovesy *seguir* a *continuar*, příklady (65) a (66). Příslovce *todavía* má funkci odkazovat na předchozí skutečnost, má funkci modifikační a naznačuje fokální použití. Výraz *aún* může ve výpovědi plnit funkci nejen jako časové příslovce, nýbrž jako *adverbio de foco* ve významu “*dokonce*”.¹⁰⁶

6.5.2 Výsledky korpusové analýzy

Postup dalšího vyhledávání zůstává stále totožný. Do políčka pro vyhledávání daného výrazu jsme jako výchozí výraz další analýzy zvolili výraz *stále*. Při vyhledávání bylo v korpusu nalezeno 10 317 výskytů hledaného výrazu *stále*. S takto vysokým počtem výskytů by nebylo možné dále pracovat a provádět tak odpovídající výzkum. Pro práci s aktuálním a adekvátním počtem příkladů si proto omezíme hledání prostřednictvím políčka “*konkordance*“ a aplikujeme operaci “*náhodný vzorek*“, přičemž hledané výskyty vyberou náhodně počet 250 řádků vzorku, aby bylo možné reprezentativní vzorek lépe analyzovat. Kliknutím na výraz v příslušném paragrafu jsme získáváme celý jeho kontext, jehož prostřednictvím vedeme tuto případovou studii.

Českému výrazu *stále* v korpusu podle databáze Treq nejčastěji odpovídají španělské výrazy *seguir*, *todavía*, *cada*, *aún*, *siempre*, aj. Ve zbývajících případech se jednalo o jiné způsoby překladu, nebo byl výraz zcela vynechán. Opět zde vycházíme z korpusu a čím častěji se daný ekvivalent zadaného slova vyskytuje ve srovnání s ostatními ekvivalenty, tím větší bývá pravděpodobnost, že je daný výraz funkční. Ve slovnících tomuto výrazu ve španělštině odpovídají španělské ekvivalenty *constantemente*, *continuamente* a *siempre*. Následující graf znázorňuje výskyt španělských ekvivalentů pro výraz *stále* při překladu českých textů do španělštiny.

¹⁰⁶*Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Libros, 2011., s. 587-589

Graf č.5. Vlastní zpracování. Výskyt španělských ekvivalentů pro výraz *stále* v databázi Treq, Vavřín, M. – Rosen, A.: Treq. FF UK. Praha 2015. Dostupný z WWW: <https://treq.korpus.cz/>

Po přečtení několika úvodních úryvků v korpusu přisuzujeme výrazu *stále* dvě funkce. Plní jak funkci časovou, tak funkci zdůrazňující, záleží především na užití tohoto výrazu v odlišných situačních kontextech, kolokacích daného výrazu s ostatními slovními druhy a na jeho pozici ve větě. Primárním úkonem v korpusu je tedy podle těchto funkcí rozlišit níže uváděné úryvky.

Ve velké většině nalezených případů se výraz *stále* v překladu do španělštiny nejčastěji vyskytoval v kolokacích s přídavnými jmény, adverbii a slovesy, většinou se však nevztahuje k ohnisku věty a v jednotlivých výpovědích mu rozumíme ve významu *pořád, neustále, ustavičně, trvale*. V následujících větách byl v korpusu použit neosobní tvar sloves, v prvním případě se jedná o gerundiální tvar *respirando*, ve druhém případě o gerundiální tvar *llegando*, které ve španělských textech následují bezprostředně po výrazu *seguía*. Základní funkcí gerundia je obvykle popisování děje, který právě probíhá, nicméně v některých případech může vyjadřovat současnost či souběžnost, ale také může sloužit ke zkracování výpovědí.¹⁰⁷ Právě v těchto situačních kontextech se vyskytuje ve funkci časové a ve španělštině se to při vyjádření do španělského jazyka odráží opisnými větnými vazbami.

¹⁰⁷Naopak do češtiny bývá gerundium překládáno nejčastěji vedlejší větou, nebo také méně často větou souřadnou.

- (65) ***Stále** ještě těžce dýchala a tiché slzy jí stékaly po tvářích a po krku a smáčely její blůzu.*

***Seguía** respirando con dificultad y le caían lágrimas silenciosas por las mejillas y el cuello manchándole la blusa.*

- (66) *Zatímco mnozí odjížděli, Číňané naopak **stále** přicházeli jako tiší mravenci.*

*Mientras muchos se marchaban, los chinos, en cambio, **segúan** llegando como silenciosas hormigas.*

Další úryvky opět potvrzují užití výrazu stále nejčastěji v kolokacích se slovesnými časy a adjektivy. Význam tohoto výrazu bychom mohli označit jako něco “trvalého“. Zdůrazňovací funkce se objevuje v kontextech, kde se váže na substantiva a adjektiva. Naopak ve funkci časové se vyskytuje v kolokacích se slovesy.

- (67) *Jsou to vzkazy naděje pro velkého barda, jenž **stále** žije v srdci svého lidu.*

*Son recados de esperanza para el vate que **aún** vive en el corazón de su pueblo.*

- (68) *Záclony v domě byly **stále** stažené, aby jej chránily před nemilosrdným pouštním sluncem, takže tam byl věčný polostín.*

*La casa **siempre** estaba con las cortinas corridas, en una tenue penumbra que lograba detener la luz implacable del desierto.*

- (69) *Narídila kuchařce, aby v kamnech **stále** hořel oheň a aby měla vždycky připravené jídlo pro různé množství hostů.*

*Dio orden a la cocinera de mantener el fogón **siempre** encendido y le dijo que había que estar preparados para alimentar a un número variable de huéspedes.*

Výraz *stále* se vztahuje k určitým adjektivním či adverbialním výrazům, dále se objevuje v kolokacích se slovesy. V úryvku (70) se jedná o kontext, kde je pravděpodobně zdůrazňovací funkce výrazu *stále*, neboť určuje zvyšující se míru vlastnosti.

(70) *Cecilie Vangerová žila odděleně od svého muže po mnoho let, ale jak Mikael pochopil, byla stálevdaná.*

Cecilia Vanger se había separado de su marido hacía ya muchos años pero, por lo visto, seguía casada.

Poměrně často se v korpusu vyskytoval výraz *stále* v kontextech v kombinacích s adverbium *ještě*. V *Mluvnici češtiny 2* se uvádí, že adverbia obsazují větné pozice po jednom, nebo po dvou, ale i ve větším počtu.¹⁰⁸ Španělština postavení těchto dvou výrazů bezprostředně vedle sebe neumožňuje. V této výpovědi nese výraz *stále* stejnou informaci jako výraz *ještě*, tak jeden prvků ve výpovědi musí nést jinou funkci než časovou, z toho usuzujeme, že musí mít i funkci jinou, pravděpodobně zdůrazňovací. Protože není nutné, aby tyto dva prvky stály v kontextu zároveň a vyjadřovali stejnou funkci a význam. V následujících případech (71) a (72) lze tedy hovořit o aktualizací funkci výrazu *stále*. V korpusu se takový typ větných struktur nejčastěji vyskytoval v kolokacích se španělským příslovečným výrazem *todavía*.

(71) *Čtyřicetiletá, stále ještě přitažlivá, stále ještě žádoucí Gloria si v té chvíli představí, jak by asi vypadal její život, kdyby byla tehdy desátého září.*

Gloria cuarentona, todavía atractiva, todavía deseable, imagina por un instante cuál pudo haber sido su vida si aquel diez de septiembre, cuando él le dijo.

¹⁰⁸PETR, J. *Mluvnice češtiny 2*. Skladba. Academia, Praha 1986. s. 189

(72) *Tak se Blanca dovídala o všem, co se děje ve velkém rohovém domě, a mohla se oddávat iluzi, že **stále ještě** žije ve své rodině a že její manželství je jenom zlý sen.*

*Así se enteraba Blanca de todo lo que ocurría en la gran casa de la esquina y podía jugar con la ilusión de que **todavía** estaba con su familia y que su matrimonio era sólo un mal sueño.*

Ve spojení s ekvivalentem *cada vez* se v korpusu nejčastěji objevuje v kolokaci s některými ze tvarů *más* a *menos*, které tímto v rámci výpovědi vyjadřují větší či nižší počet nebo množství.¹⁰⁹ Ve výpovědi to potom vypadá takto: *cada vez más / cada vez menos*, a to ve významu “čím dál více“/ “čím dál méně“. Pravděpodobně i toto je typický kontext, kde se jedná o zdůrazňovací funkci, vztahuje se k ohnisku výpovědi. Nejčastěji v kolokacích s adjektivy v komparativu, kde určuje zvyšující se míru vlastnosti. Jak už bylo zmíněno v některé z předešlých analýz, pokud se tyto prvky vyskytují na začátku výpovědi, mohou modifikovat jakýkoliv větný člen, čím více se vyskytují na konci výpovědi, lze předpokládat, že mají zdůrazňující funkci a vztahují se k aktualizovanému prvku, nejčastěji k adjektivům, jako v následující výpovědi.

(73) *Ale jak léta ubíhají, kruhy jsou **stále** větší.*

*Pero con los años, los círculos han ido ensanchándose **cada vez** más.*

Výraz *stále* se v korpusu v kolokacích se substantivy téměř nevyskytoval, přesto jsme analyzováním nalezených výsledků zjistili, že v omezeném množství případů se vyskytoval, a to výhradně ve spojení se substantivem *panna*. Rozvíjené substantivum je zároveň jádrem celého syntagmatu. Ve španělském překladu je přeloženo větou vedlejší.

¹⁰⁹Real Academia Española. *El diccionario de la lengua española*, 2014. Dostupný z <https://dle.rae.es/diccionario>

(74) *Touto pozoruhodnou metodou si ověřovala, zda jsem stále panna.*

... *para medirme el contorno del cráneo, método sacado de quizá dónde para saber si aún conservaba la virginidad.*

Vycházíme z uvážení, že výraz *stále* má schopnost zdůrazňovat výraz následující, pokud jazykový prostředek vyjadřuje postoj mluvčího k míře příznaku, modifikuje tím jeho platnost ve smyslu aktualizace. Nejčastěji se výraz *stále* vyskytoval v kolokacích s adjektivy, adverbii a se slovesy, a to právě ve funkci časového určení. Na druhou stranu ve funkci zdůrazňující je možné jej považovat za aktualizátor, protože se vztahuje k ohnisku a k určitému substantivnímu či adjektivnímu výrazovému prostředku.

Na základě příkladů excerpovaných z korpusu jsme našli kontexty, kde se dá u výrazu *stále* předpokládat, že se pravděpodobně jedná o funkci zdůrazňující, a tedy tzv. aktualizací. Jedná se o úryvky (71), (72) a (73). Z toho důvodu považujeme tento výraz v určitých kontextech za aktualizátor. Pokud je naopak jeho primární funkcí ve výpovědi vyjadřování časové funkce (65), (66), nebo úryvek (67), potom se o zdůrazňující funkci samozřejmě nejedná, jde pouze o vyjádření pokračování stále probíhajícího děje nebo činnosti, nebo o něco trvalého.

6.6 Výraz *ba*

6.6.1 Obecné charakteristiky

Z pohledu české provenience se definice tohoto výrazu v podstatě všeobecně shodují. V *Mluvnici češtiny 2* i v *Příruční mluvnici češtiny* je výraz *ba* řazen mezi částice. Ovšem zatímco *MČ2* jej vyhodnocuje jako částici hodnotící, modalitní, jistotní s poznámkou, že se jedná o okrajový, zcela specifický jev kategorie částic,¹¹⁰ *PMČ* jej řadí k částicím odpověďovým společně s výrazy *ano*¹¹¹, *ne*, *jo*, *no*, *baže* a zároveň je označuje za větné ekvivalenty.¹¹² Naopak v *České mluvnici* je tento výraz vyhodnocen jako adverbium přitakací společně s adverbii *ano* a *dobrá*. Dále se však potvrzuje,

¹¹⁰PETR, J. *Mluvnice češtiny 2*. Praha: Academia, 1986. s. 233-134

¹¹¹Společně s dalšími výrazy, i výraz *ano* je v publikaci Štěpánkové řazen mezi aktualizací "sporné"

¹¹²Karlík P., Nekula M., Rusínová Z. (eds.) *Příruční mluvnice češtiny*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1995. s. 364-365

že příslovce přitakací bývají někdy řazeny k částicím.¹¹³ Havránek (1989, s.37) řadí výrazy *ba* a *ano* taktéž k částicím.¹¹⁴ Podle *Slovníku spisovné češtiny* je výraz *ba* chápán jako částice pro vyjádření souhlasu s obsahem předchozí výpovědi, dotvrzení vlastní výpovědi, zdůraznění nebo váhavého souhlasu.¹¹⁵ Štěpánková (2014, s. 38) ještě dodává, že výrazy *ba* a *ano* jsou poměrně často obtížně zařaditelné, neboť stojí na přechodu částic (mohou vztahovat k ohnisku výpovědi) a spojek s významem stupňovacím (např. Tvářil se smutně, ba až úzkostlivě.). Avšak jak už bylo několikrát zmíněno, jejich funkce se obvykle rozpoznává na základě kontextu.¹¹⁶ Částice jsou především fenoménem jazyka mluveného, což zachycení a pochopení rozdílných funkcí v porovnání s některými spojkami ztěžuje.

Mezi tzv. typ příslovci skalárních, jak uvádíme tento typ již v části teoretické, řadí Španělská královská akademie výrazy *incluso* a *hasta*, neboť jejich zaměření nejen předpokládá existenci určité skupiny lidí, věcí, vlastností nebo situací, ale také zůstává na jednom konci stupnice nebo hierarchie, kterou může mluvčí s těmito pojmy vytvářet. Co se týká výrazu *hasta*, zde je velmi důležité rozlišovat na základě kontextu, zda se jedná o předložku nebo o tzv. *adverbio de foco*. Na rozdíl od předložky *hasta*, při použití adverbium *hasta* záleží do značné míry na použití osobních zájmen, např. *hasta yo* – adverbium, *hasta mí* – předložka.¹¹⁷

6.6.2 Výsledky korpusové analýzy

Postup při vyhledávání poslední analýzy zůstává i nyní totožný. Jako výchozí výrazy naší poslední analýzy jsme tentokrát zvolili výraz *ba*. V korpusu bylo nalezeno celkem 1 331 výskytů hledaného výrazu. Naším úkolem je nyní důkladně pročíst všechny nalezené výskyty, na jejichž základě provádíme poslední analýzu. Naším předpokladem stejně jako ve všech předchozích analýzách je dokázat skutečnost, zda konkrétní výraz s aktualizacně “spornou“ funkcí má schopnost aktualizovat, zdůrazňovat, vyzdvihovat a konkretizovat daný člen či určitou složku v kontextu věty. Jestli se naše hypotéza potvrdí či nikoliv, a v jaké míře, nám nyní ukáže následující analýza.

¹¹³Havránek B., Jedlička A., *Česká mluvnice*, SPN, Praha 1981, s. 305-307

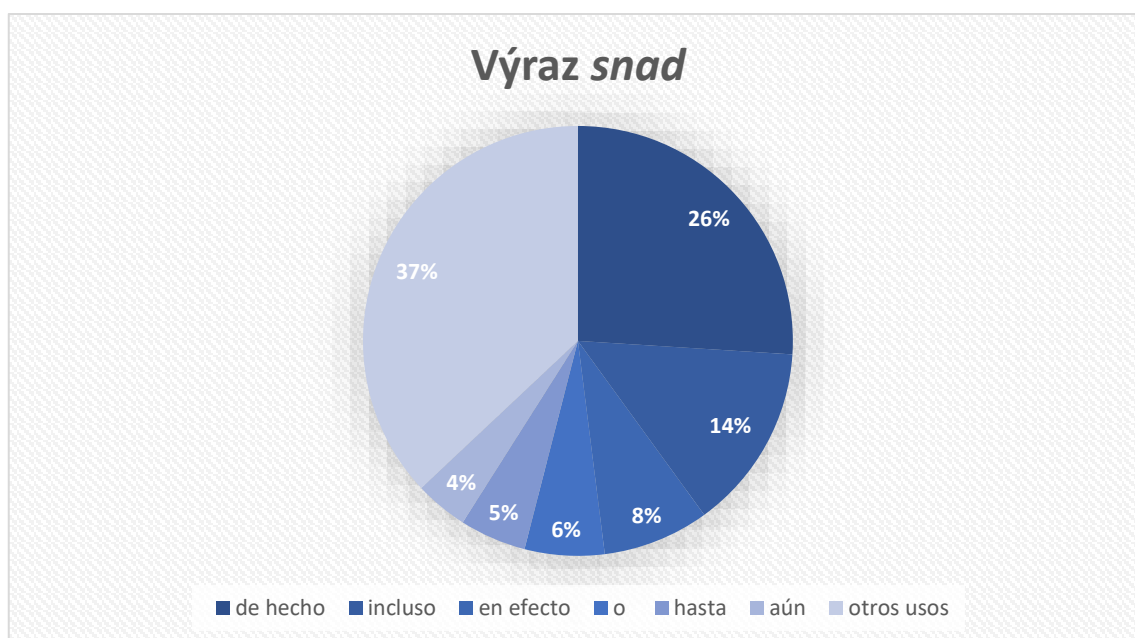
¹¹⁴HAVRÁNEK, B., *Slovník spisovného jazyka českého*. Academia, Praha 1989, s. 37

¹¹⁵*Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. Academia, Praha 1994, s. 20

¹¹⁶ŠTĚPÁNKOVÁ, B. *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, 2014. *Studies in computational and theoretical linguistics* s. 38

¹¹⁷ *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa Libros, 2011., s. 763-764

Českému částicovému výrazu *ba* v korpusu podle databáze Treq nejčastěji odpovídají španělské ekvivalenty *de hecho, incluso, en efecto, o, hasta, aún*. Ve zbývajících případech se jednalo o jiná překladatelská řešení a v některých případech se výraz v překládaném textu nevyskytoval vůbec a ztratil tak svůj původní význam. Čím častěji se ekvivalent zadaného výrazového prostředku v textech vyskytuje ve srovnání s ostatními ekvivalenty, tím větší bývá pravděpodobnost, že je daný výraz funkční. Ve slovníku tomuto výrazu ve španělštině odpovídají španělské ekvivalenty *claro, ciertamente, desde luego, hasta*. Poslední graf této diplomové práce znázorňuje výskyty španělských ekvivalentů pro výraz *vůbec* při překladu českých textů do španělštiny.

Graf č.6. Vlastní zpracování. Výskyt španělských ekvivalentů pro český výraz *stále* v databázi Treq, Vavřín, M. – Rosen, A.: Treq. FF UK. Praha 2015. Dostupný z WWW: <https://treq.korpus.cz/>

Z hlediska slovnědruhovné příslušnosti se v jednotlivých výpovědích výraz *ba* vyskytoval v první řadě jako částice. Jeho funkce ve větných výpovědích může být zdůrazňovací a z pohledu syntaktické pozice je poměrně často situován na začátek věty společně s novou informací. V následujících úryvcích je možné mu rozumět ve významu “ve skutečnosti”. Elektronická databáze Treq nabízí mezi jinými ekvivalenty i překlad *de hecho*, a to v kontextech typu *ba právě, ba* – v těchto kolokacích se jedná pravděpodobně o adverbium přitakání (75). V následujícím úryvku (76) vystupuje výraz *ba* v kontextu, o kterém by se podle všeho dalo říci, že v tomto případě je výraz *ba dokonce* aktualizátor.

- (75) *Zpravidla, **ba** v drtivé většině, se jedná o napadání českých, resp. československých, tzv. prezidentských dekretů.*

*Con suma frecuencia, **de hecho**, en la abrumadora mayoría de los casos, se manifiestan como ataques contra los denominados decretos presidenciales checos, o más bien checoslovacos.*

- (76) *Rok od roku, **ba** dokonce i průběhu měsíců dochází k výrazným pohybům cen, jejichž příčinou jsou často faktory, které nejsou v naší moci, jako je celosvětová finanční krize a ovšem i ceny ropy.*

*Año tras año, se dan importantes fluctuaciones de los precios, y **de hecho** mes tras mes, y a menudo son resultado de factores que escapan a nuestro control, como la crisis financiera global y, por supuesto, el precio del petróleo.*

Z veliké části bylo typické postavení výrazu *ba* na úplný počátek výpovědi jak v češtině, tak ve španělštině a má tak v dosahu prvek bezprostředně následující (78). Ve výpovědi (77) stojí v češtině na začátku výpovědi a důraz je kladen až na poslední člen výčtu, ovšem ve španělštině vystupuje až na konci výpovědi, a proto si dovolíme tvrdit, že i v tomto případě je možné hovořit o aktualizací funkci tohoto výrazu.

- (77) ***Ba** co víc, mnoho společností, které těží prvky vzácných zemin v jiných částech světa, je vlastněno Číňany.*

*Es más, muchas empresas que extraen elementos de tierras raras en otras partes del mundo son, **de hecho**, de propiedad china.*

- (78) ***Ba** krize zpochybňuje samotné základy Evropské unie.*

***De hecho**, la crisis está cuestionando los propios cimientos de la Unión Europea.*

Výraz *ba* se může vyskytovat i na konci výpovědi, objevuje-li se v kontextech, kde byl výraz přeložen ekvivalenty *incluso*, *en efecto*, *hasta* a *aún*. Může mít funkci zdůrazňující, pokud se vyskytuje v kolokacích se substantivy či adjektivy. Dále poukazuje na výraz ve španělštině, který vystupuje jako poslední člen výčtu a vytváří tak vlastní ohnisko a zároveň nese největší výpovědní dynamičnost, ovšem zde uvažujeme o skutečnosti, že v následujících kontextech se však nejedná o částicový výraz, nýbrž o spojku (79). V následujícím úryvku (80) neodpovídá výraz *en efecto* v kontextu českému *ba*, neboť důraz v této výpovědi směřuje na “Egypt“, ve významu “dokonce i v Egyptě“, a na tomto místě je tato informace v překladu vynechána. Na základě výsledků excerpovaných z korpusu a ve všech následujících úryvcích docházíme k závěru, že zpravidla byl pak tento výraz užíván ve funkci spojky, i přesto však pozorujeme jeho schopnost zdůrazňovat další prvky výpovědi.

(79) *Byl vlastně hodně uzavřený, **ba** i tajnůstkářský.*

*Era bastante reservado, en el fondo, misterioso **incluso**.*

(80) *V jiných zemích, **ba i** v Egyptě, určují totiž kněží a soudcové činy krále mnohem více, než si to on sám myslí.*

En efecto, en los otros países, como en Egipto, los sacerdotes y los jueces determinan los actos del rey más de lo que él cree.

(81) *Popuzováním Německa, **ba** vlastně celé EU, Polsko pouze povzbuzuje revizionistické Rusko.*

*Al contrariar a Alemania, **en efecto** a toda la UE, Polonia está simplemente alentando a una Rusia revisionista.*

S ekvivalentem *hasta*, vystupuje v kontextech, kde se jedná o zdůraznění, vyzdvihnutí určitého členu výčtu, tento výčet je omezen určitou hranicí. Je možné mu rozumět ve významu “dokonce”.

(82) *Dá se tolerovat krádež, bití, zrada, **ba** i pokus o vraždu, ale ne to, že ji necháte neukojenou.*

*Robos, golpes, traición y **hasta** el mismo intento de asesinato podían ser tolerados, todo menos dejarla insaciada.*

(83) *Pan Warrem obvykle zvláštní zvíře sledoval oddaně, **ba** ustrašeně.*

*En cuanto a Mr. Warrem, observaba a aquel extraño animal con devoción y **hasta** con miedo.*

(84) *Pan Skirius byl opravdový vynálezce, **ba** přímo oddaný stoupenec vynalézání, skutečný věřící vědy a neúnavný pátrač.*

*El señor Skirius era realmente un inventor y **aún** más, era un devoto de la invención, un verdadero creyente en la ciencia y un investigador incesante.*

Výše bylo zmíněno, že výraz *ba* může v kontextech vystupovat jako částice, ale může plnit i funkci jinou, nejen proto zde uvádíme tento příklad. Z posledního úryvku prováděné analýzy je zcela patrné, že výraz *ba* se ve velké míře vyskytoval v kontextech, kde ve španělsky přeložených textech neplnil stejnou funkci jako v češtině, v tomto případě funkci zdůrazňující. V posledním příkladu (85) se ve španělštině jedná o spojku ve významu *nebo/neboli*.

(85) *Nikdy předtím se neviděli zblízka, nevyměnili jediné slovo **ba** ani se na sebe neusmáli.*

*Nunca se habían visto de cerca, ni habían intercambiado palabras **o** sonrisas.*

IV ZÁVĚR

Předkládaná diplomová práce nese název Kontrastivní analýza částic se spornou aktualizační funkcí v češtině a španělštině.

Práci je rozdělena na dvě části, na část teoretickou a část výzkumnou. Teorií a pokusů o definování a určité klasifikování částic bylo mnoho. V této diplomové práci se snažíme opírat o několik zásadních pramenů literatury pojednávajících o dané problematice, mezi nimi především *Mluvnice současné češtiny*, *Příruční mluvnice češtiny*, *Mluvnice češtiny 2* a *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*. V části teoretické jsme nejprve definovali částice z hlediska jejich slovnědruhové příslušnosti a dále také v souvislosti s jejich funkčně-sémantickou charakteristikou a zaměřili jsme se na jejich povahu ve srovnání s funkčně blízkými slovními druhy. Cílem pak bylo především specifikovat jejich zásadní role v rámci větné výpovědi, zejména z pohledu aktuálního členění. Z tohoto hlediska hrají důležitou úlohu, neboť upozorňují na výrazy s vyšší mírou výpovědní dynamičnosti. Naši pozornost zaměřujeme zejména na částicové výrazy, kterým je přisuzována funkce aktualizačně sporná. V práci je vymezujeme na základě tří odlišných kritérií a uvádíme je v přehledně znázorněné tabulce (Štěpánková, 2014, s.28).

Vzhledem k tomu, že tématu této práce není v publikacích problematika detailně probírána, snaží se tato práce o vymezení zásadních funkcí částicových výrazů. Co se týče zpracování tématu, prolíná se v práci lexikografický přístup s prvky textové a gramatické syntaxe a aktuálního členění. Takovéto propojení několika jazykovědných disciplín považujeme za nezbytné při studiu všech typů částic.

V části výzkumné jsme se v rámci jazykového výzkumu konkrétních částicových výrazů zaměřili na korpusovou analýzu a užívání těchto aktualizačně sporných výrazů v různých typech textů. Základní materiálovou oporou diplomové práce je český národní paralelní korpus *InterCorp*. Jako výchozí jazyk byl zvolen jazyk český a cílem bylo vyhledat španělské ekvivalenty daných českých výrazů. Pro náš výzkum bylo vždy vybráno několik příkladů, na kterých jsme ilustrovali, jakým způsobem se překladatelé s danou problematikou potýkali. Vycházeli jsme z koncepce B. Štěpánkové a v jednotlivých analýzách podrobně analyzovali vztah těchto výrazů s ohniskem věty, syntaktické pozice a v neposlední řadě rovněž kolokace daných částicových výrazů,

s ostatními větnými členy. Jako výchozí materiál analýzy byly zvoleny následující výrazy: *skoro, snad, nejspíš, vůbec, stále a ba*.

Výraz *skoro* naplnil naše předpoklady a ve větných výpovědích plnil především funkci vyzdvihující či upřesňující danou informací, neboť (a) byly pozorovány kontexty, v nichž zasahuje prvek ve svém dosahu, čímž (b) jej zdůrazňuje či aktualizuje a (c) vytváří presupozici ohledně kvantifikace. Jeho španělský ekvivalent *casi* a jeho synonyma sice nebývají vždy považovány za aktualizátory, u některých autorů toto pojetí však najdeme. Českému výrazu *skoro* v korpusu nejčastěji odpovídají španělské výrazy *casi, apenas, cerca, prácticamente, a punto de*.

Na závěr analýzy výrazu *snad* lze konstatovat, že výraz *snad* vytváří existenci škály (plná jistota (přesvědčení) – vysoký stupeň přesvědčení – střední stupeň přesvědčení o platnosti obsahu). Částice, jimiž mluvčí výpověď různými způsoby zapojuje do kontextu, modifikuje tak funkci a význam výpovědi, která je signalizována jinými prostředky implikace, respektive jejich užití určitý kontext implikuje. Jeho aktualizací funkce je tedy skutečně sporná. Elektronická databáze Treq udává, že českému výrazu *snad* v korpusu nejčastěji odpovídají španělské výrazy *tal vez, quizá, acaso, quizás, creo*.

Význam a funkce výrazu *nejspíš* nebyla jednoznačně aktualizací, ve většině kontextů se jednalo spíše o ukazatel pravděpodobnosti, který například v kolokacích se slovesy modifikoval určitou činnost. Dalším důležitým zjištěním provedené analýzy se týkalo také syntaktické pozice tohoto výrazu. V češtině se výraz *nejspíš* vyskytoval nejčastěji na samém počátku výpovědi, čímž obvykle uvozoval výpověď, avšak nebylo výjimkou, pokud se vyskytoval v jiných syntaktických pozicích. Španělština pak těmto výrazům umožňuje libovolné pozice daného výrazu. Výsledkem analýzy bylo další zajímavé zjištění, a sice, že výraz *nejspíš* býval hojně překládán prostřednictvím sloves *suponer* a *parecer*. Českému výrazu *nejspíš* v korpusu nejčastěji odpovídají španělské výrazy *probablemente, quizás, seguro, tal vez, valer, posiblemente*.

Podle příkladů excerpovaných z korpusu byly nalezeny kontexty, kde se dá u výrazu *vůbec* předpokládat, že se nejpravděpodobněji jedná o funkci zdůrazňující, a tedy tzv. aktualizací. Z toho důvodu jsme si dovolili tvrdit a označit tento výraz v určitých kontextech jako aktualizátor. V ostatních případech vystupuje ve funkci modifikační či intenzifikační částice a zároveň i zde má tento výraz funkci zdůrazňující.

Českému výrazu *vůbec* v korpusu nejčastěji odpovídají španělské výrazy v tomto pořadí sestupně: *no, nada, en absoluto, siquiera, absoluto, nunca, ninguno*.

Na základě úryvků z korpusu Intercorp lze předpokládat, že výraz *stále* nejpravděpodobněji plnil funkci zdůrazňující, tedy tzv. aktualizací. Z toho důvodu si dovoluujeme tvrdit a označit tento výraz v určitých kontextech jako aktualizátor. V kontextech obvykle vystupuje ve funkci modifikační či intenzifikační částice. Pokud je naopak jeho primární funkcí ve výpovědi vyjadřování časové funkce, potom se o zdůrazňující funkci samozřejmě nejedná, jde pouze o vyjádření pokračování stále probíhajícího děje nebo činnosti, nebo o něco trvalého. Českému výrazu *stále* v korpusu podle databáze Treq nejčastěji odpovídají španělské výrazy *seguir, todavía, cada, aún, siempre*.

Funkce výrazu *ba* ve větných výpovědích byla především zdůrazňující a z pohledu syntaktické pozice byl poměrně často situován na začátek věty společně s novou informací. Může mít funkci zdůrazňující, pokud se vyskytuje v kolokacích se substantivy či adjektivy. Na základě výsledků excerpovaných z korpusu jsme došli k závěru, že tento výraz byl rovněž užíván ve funkci spojky. Českému částicovému výrazu *ba* v korpusu podle databáze Treq nejčastěji odpovídají španělské ekvivalenty *de hecho, incluso, en efecto, o, hasta, aún*.

V průběhu analyzování jednotlivých tvarů jsme došli k zjištění, že český jazyk má tendence zachovávat tuto pozici aktualizátoru co nejbližší k nové informaci (vlastnímu rématu), a na druhou stranu španělský jazyk má sklony umisťovat aktualizací částici i do pozic vzdálenějších od vlastního rématu, dokonce i na začátek či na úplný konec věty. Výsledkem této korpusové analýzy je skutečnost, že skoro v naprosté většině případů se o aktualizací funkci výrazů jednalo v následujících kontextech.

České částice označované jako aktualizátory bývají ve španělštině označovány zpravidla jako adverbia (*adverbios de foco*). Čím dále ve výpovědi se aktualizací částice vyskytují, tím větší je pravděpodobnost, že budou mít v dosahu konkrétní prvek, který zdůrazňují. Naopak čím více na začátku výpovědi aktualizací částice stojí, tím více se rozšiřuje interpretace prvků, které může mít v dosahu a v tom případě může mít v dosahu v podstatě jakýkoli prvek.

V RESUMÉ VE ŠPANĚLŠTINĚ

El tema del presente trabajo es el Análisis contrastativo de partículas con función actualizadora no clara en checo y en español. El trabajo está dividido en dos partes, teórica y práctica. En la parte teórica nos dedicamos a la problemática en cuanto a las partículas, y a base de varias publicaciones se mencionan las diferentes perspectivas de los lingüistas españoles y checos. Una gran parte del trabajo se basa en las publicaciones más importantes en cuanto a la lingüística checa que trata del temario, entre ellos, sobre todo, *Mluvnice současné češtiny*, *Příruční mluvnice češtiny 2*, *Nový encyklopedický slovník češtiny* a *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*.

En primer lugar determinamos a las partículas en relación con sus cualidades morfológicas y distinguimos sus funciones sintácticas a base de las gramáticas españolas y checas. Desde el punto de vista de su pertenencia entre las clases de palabras y después en las conexiones con sus funciones semánticos y funcionales. El objetivo del trabajo es entonces especificar sus funciones fundamentales en construcciones oracionales. Desempeñan un papel importante, ya que llaman la atención sobre las expresiones con un mayor grado de dinamismo informativo.

En la parte práctica, hemos dirigido al análisis dentro del marco de una investigación lingüística de las partículas específicas y su uso en varios tipos de los textos checos traducidos al español, por medio de un corpus checo nacional y paralelo llamado *Intercorp*. El objetivo principal de este trabajo ha sido averiguar si las expresiones de partícula se utilizan en la función de actualización como se describe en las gramáticas checas. La parte práctica analiza expresiones concretos mencionados ya en la parte teórica e incluye las informaciones importantes resumidas en gráficos y fragmentos y resultados en análisis particular. La parte clave de este trabajo es, por supuesto, la parte práctica. Hemos analizado detalladamente las expresiones concretas en cada de los análisis, en la que han sido elegidos expresiones *skoro*, *snad*, *nejspíš*, *vůbec*, *stále*, *ba*.

En lo que se refiere a la expresión *skoro*, hemos llegado a la averiguación de que en los análisis aparece con mayor frecuencia en colocaciones con los sustantivos y con los verbos. Esta expresión actúa, sobre todo, como una partícula modificadora y su función principal era la de un cuantificador. La partícula checa *skoro* corresponde con mayor frecuencia a los equivalentes españoles *casi*, *apenas*, *cerca*, *prácticamente*, *a punto de*.

La expresión *snad*, al contrario, crea la existencia de una escala y en los contextos cumple, generalmente, la función de un indicador de duda. La partícula checa *snad* corresponde con mayor frecuencia a los equivalentes españoles *tal vez, quizá, acaso, quizás, creo*.

Asimismo, la expresión analizada era la palabra checa *nejspíš*. La aparición típica de esta expresión es en la función de un indicador de probabilidad. La partícula checa *nejspíš* corresponde con mayor frecuencia a los equivalentes españoles *probablemente, posiblemente, valer, tal vez, seguro, quizás*.

En cuanto a la expresión *vůbec* se puede suponer que la expresión cumple probablemente la función de destacar algunos elementos de la oración y, por lo tanto, la llamada función de actualización. En otros casos, actúa como una partícula modificadora o intensificadora. La partícula checa *vůbec* corresponde con mayor frecuencia a los equivalentes españoles *no, nada, en absoluto, siquiera, absoluto, nunca, ninguno*.

La siguiente expresión *stále* se encontraba más comúnmente en colocaciones con adjetivos, adverbios y verbos, en función de la determinación temporal. Por otro lado, en la función de destacar los elementos de oración, puede considerarse un 'actualizador' porque se relaciona con el enfoque y con un cierto sustantivo o adjetivo. Según la base de datos de Treq, la partícula checa *stále* corresponde con mayor frecuencia a los equivalentes españoles: *seguir, todavía, cada, aún, siempre*.

La última expresión que hemos analizado era la expresión checa *ba*. Esta expresión puede actuar como partícula, pero también puede servir como una conjunción. Siempre depende de los contextos diferentes. Además, en algunos contextos se puede decir que cumple la función de los adverbios de foco. La partícula checa *ba* corresponde con mayor frecuencia a los equivalentes españoles *de hecho, incluso, en efecto, o, hasta, aún*.

Después de analizar todas las partículas checas mencionadas, hemos llegado a la conclusión de que en la mayoría de los casos es una alegación válida que cuanto más las partículas de actualización se hallan al final de una oración, tanto más probable es que tengan a un elemento específico a su alcance que destacan. Al contrario, cuanto más se encuentre la partícula de actualización al comienzo de un enunciado, tanto más será la

interpretación de lo que una expresión dada puede tener al alcance en principio cualquier cosa.

Analizando las expresiones particulares, descubrimos que la lengua checa posee tendencia a mantener la posición de la partícula con función de actualización lo más cerca posible de la nueva información (su rema propio), y por otra parte, la lengua española posee tendencia a colocar la partícula de actualización incluso en las posiciones más alejadas de su rema propio, incluso al principio o al final entero de la oración. Para concluir lo dicho, la lengua en general es un sistema muy complicado que se desarrolla constantemente de manera global y por eso, hay que seguir todas las modificaciones.

Literární zdroje

AUROVÁ, Miroslava. *Srovnání aktuálního členění v češtině a španělštině: textově-lingvistický přístup*. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, 2017. ISBN 978-80-7394-638-8.

AUROVÁ, Miroslava. *Slovosled ve španělštině: revize přístupů*. České Budějovice: Editio Universitatis Bohemiae Meridionalis, 2010. Acta philologica Universitatis Bohemiae Meridionalis. ISBN 978-80-7394-234-2.

AUROVÁ, Miroslava. *Los adverbios de foco a través de la traducción: comparación del checo y del español*, Écho des Etudes Romanes, 2020 [v tisku]

AUROVÁ, Miroslava. *El uso del subjuntivo/indicativo con el operador de modalidad quizá(s): análisis del corpus* (Print) Écho des Etudes Romanes, Vol. IX / Num. 1 2013 Revue semestrielle de linguistique et littératures romanes, České Budějovice, 2013

BOSQUE, Ignacio a Violeta DEMONTE. *Gramática descriptiva de la lengua española*. Madrid: Espasa, c1999. ISBN 84-239-7918-0.

CVRČEK, Václav. *Mluvnice současné češtiny*. V Praze: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1743-5.

FIRBAS, Jan. *Some aspects of the Czechoslovak approach to problems of functional sentence perspective*, In: *Papers on Functional Sentence Perspective*. Academia, Praha 1974.

GARCÍA MEDALL, Joaquín. Texto del artículo, *Sobre casi y otros aproximativos*, Universidad de Valladolid, Cuadernos de Filología Hispánica, nº 11, t53-t70. Edit. Complutense. Madrid, 1993

GREPL, M. – Karlík, P.: *Skladba spisovné češtiny*, Praha 1986.

HAIČOVÁ, Eva. Postavení rematizátorů v AČV (Posición de los rematizadores en la PFO). *Slovo a slovesnost*, volume 56 (1995), number 4, pp. 241-251. Ústav pro jazyk český, Akademi věd ČR <http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?lang=en&art=3645>

HAVRÁNEK, Bohuslav, ed. *Slovník spisovného jazyka českého*. 2., nezměněné vyd. Praha: Academia, 1989.

- HAVRÁNEK Bohuslav., JEDLIČKA Alois., *Česká mluvnice*, SPN, Praha 1981.
- HIRSCHOVÁ, Milada. *Pragmatika v češtině*. Vyd. 2., V Karolinu 1., dopl. V Praze: Karolinum, 2013. ISBN 978-80-246-2233-0.
- KARLÍK P., NEKULA M., RUSÍNOVÁ Z. (eds.) *Příruční mluvnice češtiny*, Nakladatelství Lidové noviny, Praha 1995. ISBN 80-7106-134-4.
- KOMÁREK, Miroslav. *Příspěvky k české morfologii*. 2., rozš. vyd., (1. vyd. v Periplu). V Olomouci: Periplum, 2006. ISBN 80-86624-27-7.
- MATHESIUS, Vilém. *Čeština a obecný jazykozpyt: soubor statí*. V Praze: Melantrich, 1947.
- MIKULOVÁ, Marie, BÉMOVÁ, Allevtina, HAJIČ, Jan, HAJIČOVÁ Eva, HAVELKA, Jiří, KOLÁŘOVÁ-ŘEZNIČKOVÁ, Veronika, KUČOVÁ, Lucie, LOPATKOVÁ, Markéta, PAJAS, Petr, PANEVOVÁ, Jarmila, RAZÍMOVÁ, Magda, SGALL, Petr, ŠTĚPÁNEK, Jan, UREŠOVÁ, Zdenka, VESELÁ, Katerina, ŽABOKRTSKÝ, Zdeněk. *Anotace Pražského závislostního korpusu na tektogramatické rovině, Anotátorská příručka*, Technical report, ÚFAL MFF UK, Prague, Czech Republic, 2005
- Mluvnice češtiny 2. Skladba*. Academia, Praha 1986.
- Mluvnice češtiny 3. Skladba*. Academia, Praha 1987.
- PORTOLÉS, José. *Marcadores del discurso*. 1a ed. Barcelona: Editorial Ariel, 1998. ISBN 8434428318.
- KARLÍK, Petr, Marek NEKULA, Zdenka RUSÍNOVÁ a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Vyd. 2., opr. [i.e. 4. vyd.]. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7106-624-8.
- GREPL, Miroslav. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 1995. ISBN 80-7106-134-4.
- REAL ACADEMIA ESPAÑOLA. *Nueva gramática de la lengua española*. Madrid: Espasa libros, 2011. ISBN 978-84-670-3207-9.
- Slovník spisovné češtiny pro školu a veřejnost*. 2. vyd., opr. a dopl. Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0493-9.

ŠTĚPÁNKOVÁ, Barbora. *Aktualizátory ve výstavbě textu, zejména z pohledu aktuálního členění*. Praha: Ústav formální a aplikované lingvistiky, c2014. Studies in computational and theoretical linguistics. ISBN 978-80-904571-6-4.

ŠTÍCHA, František. *Velká akademická gramatika spisovné češtiny*. Praha: Academia, 2018-. ISBN 978-80-200-2719-1.

ZAVADIL, Bohumil, ČERMÁK, Petr. *Mluvnice současné španělštiny. Lingvistický interpretační přístup*. Praha: Karolinum, 2010. ISBN 978-80-246-1641-4.

Elektronické zdroje

InterCorp, Čermák, F. - Korpus InterCorp – čeština 1), verze 12 z 10. 3. 2019. Ústav Českého národního korpusu, FF UK, Praha 2019. Dostupné z WWW: <https://kontext.korpus.cz>

Miroslav Grepl (2017): EPISTÉMICKÝ PREDIKÁTOR. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Marek Nekula (2017): ČÁSTICE. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Miroslav Grepl (1), Radek Šimík (2) (2017): EPISTÉMICKÁ MODALITA. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Petr Karlík (2017): PŘÍSLOVEČNÉ URČENÍ MÍRY. In: Petr Karlík, Marek Nekula, Jana Pleskalová (eds.), CzechEncy - Nový encyklopedický slovník češtiny.

Real Academia Española. *El diccionario de la lengua española*, 2014. Dostupný z <https://dle.rae.es/diccionario>